

בשם י"י אל עולם

קונטרים

הלכות מילה ונישואין

מאת הרה"ג שלום מנצורה זצ"ל

ויצא לאור לראשונה מכתבי המחבר

עם ביאורים והערות
הנkräים בשם זכות יצחק
מאת הצב"י יצחק רצabi יש"ל

פעה"ק בני ברק ה'תשנ"ז

סדר הקודשין והנישואין ומשפטיהם

מאן האחד טמן קיט פ' ר' ב' מעת קידום פ' זט
 הצע נקייט מגנות עשה רכיב פרו ורבנו וכ'
 קחו נס' ולנטה בעה ובנות ותבונת טע
 נחנויות ותלינה בנים ובנות לרבי סם ואל' תענעת
 מהקתה צווע כ' ליה עמי כעמלס פבלס ותהי צב
 כלאי' כי נצבר טילך ונה נזאג בלאה לכתיב וח'ז
 ח'ז ליעבו לחת הדרגה וכתיב בתורה ויקח ז' לא'ס
 את כספו ויניחו בגן עדן לטבע נלעארך וכחיב
 בתליה ויבן ז' לכ'ס ה'ת צלען האל לזרעון ג'אל
 פלאה ופאה אל הלאה ואותן גלווא זקנאה ז'ב'ז
 לחאה בכ' ר' ז'ומן ור' ב'א'ל אל' כ'אל' ור' אל'ם בתיבות
 י'ת'ה אל' הא'ס ג'ג'ן כ'ר' .. וכתיכ' זבר ונקב' גדרה
 ה'תס ויבירך ח'תס ז'כ'ס ויחער לה'ת ז'כ'ס פ'ל'ו י'ר'ז
 ומעלהו את ה'ל'ץ וכ'י וטה'ל' סב'יך' ב'ז' בר'ב'ע' טע'ת
 ז'כ'ב'ע'ס ל'ח'ופ' .. ה'ת פ'אל'ת ז'מ'ג'ע'ת כ'נ'ק'ו'ל'ז כ'א'
 מעוזה ר'ל'ז'ומה .. ופ'יכ'ר כ'ז'ד'צ' ז'י'ק'ה'ז' .. ב'ק'ז
 ה'ז'ה צ'וב'ה מעט'נ'ח' צ'וב'ה כ'ל' ז'ז'ק'י'ס בו'אל'ז'
 ה'צע מג'ל'ט'ג' .. ו'ל'יר'ך פ'רא'ות'א'ו'ה' ת'ח'ל'ל ז'כ'ת'
 ז'ל'ה ז'כ'ב'ז' י'ג'ול'ה ב'ת' ז'י'צ' ב'ג'ע' ז'כ'ר' ז'ז'ק' ז'יב'ל'
 ה'ל'יכ' ז'כ'ת' ז'י'ז' ז'ל'ה ב'ע'נ' .. ז'כ'ב' בת'ל'י' ..
 ז'ז'ב' ז'ע'מ'ז'ס ל'ק'ח'ת' .. ז'כ'ג' פ'יד' ג'ל'ז'ק'ז'ז' ז'ח'ל'ב'
 ז'ז'ק' ז'ו'ת' כ'ל' .. ט'ט'ב'ר'נ'ק' ע'ג'ה .. ז'כ'ו'ג' ז'ת'כ'ז' כ'ל'
 ז'ר'ב'ז' ז'ט'ב'ז' ג'ב' .. ז'ת'ק'ן ז'ת'כ'ז'מ'ז' .. ז'ע'מ' .. ז'ע'יר'ה
 ז'ג'י'ז'ז' .. ז'ז'ק' .. ז'ל'א' .. ק'דו'ז'ס ב'ג' מ'ל'ב'ס ז'ר'יכ' .. ז'ב'ז'

דוגמת כתוב היד למהר"ש מנצורה זצ"ל
 תחילת סדר הנישואין ומשפטיהם

ובעד אן . כֹּלְגַּטְאָן קִרְיָוָן יַקְבְּצָו אֲחַתֵּן קָנִין
 חֶגְגָא בְּכֶפֶל הַכְּפָר עַל לְכָר . נִי אֲכַתּוּבָה יַעֲלֵל
 חַמְקָדָה מְחַלֵּר הַעַל הַסְּעָנָבָה לְקַוְלָה קָנִינָה
 בְּכָלְיִהְכָּשָׁר פִּי כָּל מָא תְּצִמְלָנָת פִּיהָ
 אֲכַתּוּבָה עַיְקָר וּנְדוּנִיא וּמַתְנוֹתָנָה
 קְמִיתָא וּדְרִתָּא וּמְסֻפָּתָא עַב כָּל
 שָׁאָר תְּנִאיָה כְּתוּבָה קְמַלָּת עַלְיָר
 וּעַל כָּל בָּאִי כּוֹחֵר תְּעֵנָה אַמְּנָן . וַיַּגְּבַּ
 אֲחַתֵּן חָעֵן . וַחֲתַנוּ סְנִיאָנָה עַל אֲכַתּוּבָה
 וַיַּקְבְּצָו אֲחַתָּן אֲכַתּוּבָה וְאֵי . יַקְבְּצָו אֲכָלָכ בְּפָנָי
 הַעֲלֵיס נְמֹוָה חַמְלָטָה וַיַּקְוֵל לְהָא בְּהָא נְזֹוָּל
 סְבִּי כְּתַבְמִיכְבִּי . וְכָל מְנָה רְחַתָּיו לְכָבִּי כְּתַבְמִיכְבִּי
 בְּקָוָב "

וְאֵז . סְמִידָן עַל מְגַדְּרָה גַּמְצָוָה . יַחַיל בְּרוֹזָזָגָה
 הַמְקָדָן בָּזָי הַחִירְוִיא בְּקָל בָּתָה וַיַּהַגְּרָה
 אֲהָבָה יַהְבֵר הַתְּלוֹה . נְתַנְּתָן לְיִגְזְרָה . בְּדִין
 מְגַדְּרָה הַמְגַדְּרָה נְתַנְּתָן לְיִגְזְרָה . גַּבְעָן
 מְגַדְּרָה הַמְגַדְּרָה נְתַנְּתָן לְיִגְזְרָה . מְזֹרְשָׁה גַּמְלָגָן
 וַיַּקְבְּלָתָן בְּקָלָנָה . בְּקָלָנָה . שְׁלָמָעָתָי כִּי יַעַן
 חַמְלָטָה . חַמְלָטָה . נְזֹבָת עַרְלָגָה מְגַזְרָה .
 מְגַזְרָה . הַלְלוֹיָה כִּי טָוָב כִּי לְטוֹלָס חַפְמוֹן .
 שְׁעִינָה כָּל אַקְהָלָה . רָגָלָה . הַדּוֹרָה . וְעַד . וְעַד פָּאוֹן .

כתב היד למחר"ש מנצורה עם סימני הנגינות
 עיין זכות יצחק סעיף כ"ז

הקדמה

חסדי ה' עולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על דברי תורה, כי נתגלגה לידינו זכות גדולה להוציא לאור עולם קונטראיס ההלכות דלקמן, הכולל שלושה עניינים. א' סדר המילה ומשפטה. ב' סדר הקידושין והנישואין ומשפטיהן. ג' פירוש הכתובת. כולם מטווך גוף כתיב'ק של המחבר הרה"ג שלום (סالم בל"ע) בן יהודה מנצורה זצ"ל, שהוא מה חשוב הרבנים בעית צנעה בירת תימן לפני מאות וחמשים שנה, וכן נזכר בסערת תימן להרעד"ק דף ל"ד ד"ה הי"א. הרב הנזכר חיבר גם ספר נר מצוה על התורה, הגחות סביב השולחן ערוץ, לפלאה הרמן על שערי קדושה למהרי"ז, שירים, ועוד, שלא נדפסו גם הם עד היום. פרטיהם מתולדות היו ועל חיבוריו, נמצא שם בסערת תימן דף מ"ה. ובאווצר שרידי תימן לראי'ח נדאפ דף י"ב ע' נר מצוה, וכן בكونטריסו זכור לאברהם דף י"א. יש להוסיף כי אין לערבב מנצורה עם מנצורה, כי זה שם בפני עצמו וזה שם בפני עצמו. ויתכן שיש למשפחה זו איזה קשר או שייכות עם עיר מנצורה אשר במצרים, לפי מה שמצאת באוצר גנויים לר"מ טolidano דף נ"ב נזכרה עיר זו ושנתקים בה ישב יהודי מזה כמה מאות שנים. תודתינו נתונה בזה לידינו הר"ד איתמר כהן יצ"ז שמסר לנו בטובו צילום הכתבי' שקיבל מביה"מ לרבני ומספרו 43150.

מבין השיטין ניכר רוב חריפותו ובקיומו של הרב המחבר בש"ס ופוסקים. הרצת דבורי היא בדרך נחמד אף נעים, מתובלת בדרש וקבלה. הרבה חידושים משוקעים בהם שאינם נמצאים בשום ספר. המעניין יראה ויבין, כי דרכו להביא עניינים בשם ספרים וספרים בלבד לעין בהם בשעת הכתיבה עצמה, רק כפי מה שהיא רשום בזיכרון. לפיכך נמצא המעניין בהם שינויים הוספות וגרעונות, וכיועוין גם כן מ"ש בס"ד בשולי המעל סימן א' אותו מ' דף ב"ג ד"ה אחורי, ובענייני יצחק על שולחן ערוץ המקוצר חלק י"ד הלכות מילהאות ל"ג. ובהקדמתו לשער עיתור הכתובת שבספר טופס כתובות דף ס"ב ד"ה סמו.

בסדר אגדתא דפסחא מהדורא קמא של מהרי"ז בשולי דף ד' ע"א (שיצא לאור בצלום ירושלים התשכ"ז) נמצא כתוב בזה"ל, קיבלתיطعم מתווך מדבר מפי מ"ז סאלם מנצורה ז"ל וז"ל, כי אלף היות בכל כ"ד ספרים, והן אלף מגינים תלויים למעלה בהן הספרות, כי כל ספרה כלולהמאה עכ"ל ודברי פי חכם חן, שפטים ישן, ע"כ. וכותב זאת כביאור להכתב שם בפנים, לקשור את האפיקומן על שכמו כדי שלא ישכחנו, אחר כי אל"ף המגן תלוי עליו יעוז. והלשון זהה כידוע הוא פסוק בשיר השירים

ד' ד', והביא אותו לעניינו בספר חמ"י בענייניليل הסדר פרק ו' (דף כ"ג ע"א בדפוס קושטא ה'תצ"ה שלפני יעוז', וזה כפי המצו שם באגד"פ ובשאר חיבוריו של מהרי"ץ שmbיא פעמים רבות מספר זה וואודות החשד שהחמי היה מכת ש"ץ שר"י, עיין בתשובותיו עלות יצחק חלק ב' סימן ר"ס). אך יש להעיר כי הרב שלום מנצורה נלב"ע בשנת התרמ"ה, שם שמו ושלש שנה אחריו שנלב"ע גאון עוזינו מהרי"ץ זצוק"ל, ואין ידוע לנו על חכם נוסף בשם זה, אם כן מסתבר שאין זו אלא הוספה מהמעתיק. ולגביה שנת העתקה, עיין בהקדמתו לאגדתא דפסחא פרי עץ חיים מהדורא שנייה אותן ד' ד"ה והגם דף י"ב] ואכן בשאר כל כתבי של אגדתא דפסחא מהדורא קמא הנ"ל (וגם במהדורא בתרא) בדקתי ואין לשון זה למגרא, ובכלל זה בכתי"ק של מהרי"ץ עצמו.

סובב הולך על הלכות נישואין ופירוש הכתובת למהרש"ם, ערכתי מקצת ביאורים וחידושים אשר חנני ה' וקראים בשם זכות יצחק והם כוללים גם ציונים והערות מן הבא לידי אחת הנה ואחת הנה (ועוד חזון למועד בעזה"ת) וכן תרגום ללשון הקודש של הלשונות הערביות שכתבם הרבה המחבר לפרקם כפי הנוהג בתימן. מתוך חוסר הפנאי, לא כתבתי כל מה שהוא בדעתו להעיר ולברר, ולכנן גם מסרתי את הלכות מילה לידידי האברך הנעללה ר' מרdeckyi פפי נר"ז, והוא סידר עליהם ציונים רבים והערות כדי ה' הטובה עליו, יהיו ועל כל בני ביתו הי"ז. עברתי עליהם לפום ריהם, תיקנתי והשלמתי מה שראיתי לנוחין.

מלבד כל זה הוסיף בפנים ההלכות, מראי מקומות לפוסקים ומאמרי חז"ל בסיווע יידי המו"ל ר' שלמה מידאני נר"ז. עוד חילקתי כל ההלכות לסעיפים א' ב' וכוי' כדי להקל על המזין ועל המעיין למצוא דברי חפץ, וכן ניקדתי כמה תיבות לפי הצורך וכי מסורת הקריאה שלנו, והוסיף נקודות ופסקים כמקובל בזמנינו.

ואחתום בעתירה, שאומרים אותה בהקפה שנייה דהושענא רבה. וזה לשונה, זכות יצחק, בשחק, חתום במידת הגבורה, תזוכר אליו, צור גואלי, לעם שואל ממך עזרה.

הצבי יצחק רצאבי
היום השלישי י"ז סיון
התשנ"ו ליצירה בש"ז לשטרות

סדר המילה ומשפטה

לקאים המצוה^ז. כי גדרולה מצוה זו והעובר עליה חייב ברתת. ושתי מצות עשה העובר עליהן חייב ברת, פסה ומליה בלבד כדאיתא (בכריות ב). אבל האשה אינה חייבת לימול את בניה רכתיב (שם יז, ז) והקימוטי את בריתו בין ובעינך ובין זרעך אחריך דהינו האנשים ולא הנשים^ט.

א) מצות עשה לאב שימול את בנו בעצמו. רכתיב ובראשית כא, ז) וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונה שנים, וכחתיב (שם יז, יג) ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכובי, וזהי מצוה לכתהילה. ואם אין האב יכול לימול יקרה לאחר שיכול לימולג. ואם האב אינו מצוי ב"ד חייבים לימולו. ואם אין ב"ד בעיר חייבים אנשי העיר

א תוספתאקידושין ופ"א הל' ח') ירושלמי קידושין ופ"א הל' ז') בבלי קידושין (כט). מכילתא פרשת בא (פרשה יח) תנחומה הקדום (פרשת שלח) ובתנחומה (ס"י יד) בדבר הרבה (ריש פרשה יז) קהילת רבתי (פרשה ט' ס"י ט') מדרש הגדול (פרשת וירא) ילקוט שמעוני (פרק כא). בראשית זוטא (פרק יז).

ב פסוק זה לא נמצא במקורות הנ"ל. ומסיפהDKRA יש ראייה לחוב האדון למול את עבדו, עיין במנחת חינוך (מצוה ב') ובשו"ת שאלת שלמה וס"י ח') שהביא ראייה מונח סיפהDKRA. וכן בספר שייריה המנחה (מצוה ב') דו בפסק לעניין מקור החוב ע"ש. ואפשר שבא ליתן מקור לחוב בני קטוורה וישמעאל במילה כedula הרמב"ם הל' מלכים (פ"י הל' ח) ועיין שו"ת שאגת אריה (ס"י מטו) ובספר ליקוטי סופר (דף כ:) ובספר המפתח (הל' אס"ב), או שבא ליתן עוד סמך בعلמא לחוב האב למול את בנו.

ג כלומר אכן לאב ליתן למול את בנו לאדם אחר היכא שיעודו בעצמו למול, וכדעת האור זרוע הלכות מילה וסוף ס"י קז) ורבינו מנחם ריקאנטי (ס"י תקצ"ב) ועיין בדרכי משה י"ד (ס"י רסדו) ובש"ד ח"ו"מ (ס"י שפב ס"ק ד') ובספר קובץ על יד הלכות מילה ופ"א הל' א') ובפתחי תשובה י"ד (ריש ס"י רסדו) ובעיקרי הד"ט הלכות מילה (סעיף כא) ובספר ליקוטי סופר חלק א' (דף יד. ואילך) ע"ש וכ"כ מהר"י עמוד בספר פתח האهل (הלו מילה סעיף א') ונראה שזו ג"כ כוונת רבינו מהר"ץ בעז חיים ח"א (דף קעה ע"א) ועיין בספר עטרת שלום (בסוף ספר מכשורי מילה) מה שכותב בעניין זה.

ד ראה לשון הרמב"ם הלכות מילה וריש פרק ג') וש"ד (שם) וכן העלו כמה אחרים דכל ישראלמצוים למול הערלים שבתוכם.

ה הינו העREL עצמו כמפורט בקרא (בראשית יז, יד) ועיין רמב"ם וראב"ד פ"א מהלכות מילה.

ו גם' קידושין (דף כט). ובטור (ס"י רסדו) ובשו"ע (שם).

ז בגם' (שם) יליף מדכתיב "כאשר צוה אותה" ולא אותה. ואולי כוונת רבינו עפ"י המבוואר בעבודה זרה (כז). דاشה לאו בכלל הקמת ברית, וע"ש בתוס' (ד"ה אשח), וצ"ע.

ג) **חולה אין מלין אותו עד שיבריאג.** וכן מי שלא נבלע דמו אין מלין אותו עד שיבלע דמויד. מי שנראה שהוא חולהטו, קורין למוחל ביום ז' שיבקרנו אם ראוי אם לא. ונганו בעירנו שאפאי לו בעת המצוה כشمקריבים התינוק אל המוחל, שמניה אצבע גודלו בכף יד התינוק ותופש בשאר אצבעותיו את גב יד התינוק ומנסה, אם התינוק מחזיק אצבע הנודל של המוחל טוב, בודאי שהוא בריא ומלים

ב) מצות המילה ביום שמיני לילדתו דכתייב ויקרא יב, ג וביום השmini ימולبشر ערלהות. זומנה משתנץ החמהט, וכל היום כשר ל밀לה. ומצוה מן המובהך להקדים בבקר'. דכתייב ובראשית ז, כו) עצם היום הזה נימול אברהם, ות"א בכרן. פי' בקרן, כלומר תחילת היום שהוא קרן היום, מה הקרן בראש אף עצם בראש ודוו"ק. ועיין בגמ' וברכות ט). שפי' רשי' ז"ל על יציאת ישראל ממצרים היה בשחרית ע"שיב.

ח עיון ירושלמי קידושין ופ"א הל' ז') דיליף מהך קרא וכ"כ הרמב"ם ברמزي המצאות ורט"ז). אך בספר המצאות ועשה רטע) יליף מקרה דהמול לכם כל זכר, המובא בבבלי קידושין (שם) ורוב מוני המצאות הביאו שני פסוקים אלו או אחד מהם כמקור המצואה. ובקהלת רבתיה (פרשה ט' סימנו ט') יליף מ"ובן שמונת ימים ימול", וכן הוא בספר יראים ומצוה יט). אך נראה כוונת רבינו לעניין חיוב זמן המצואה וא"כ ודאי דפסוק זה הוא העיקרי כפי הנראה מגמ' מגילה (דף כ) ופסחים (דף ב) ויומה (דף כח) ושבת (דף קלב) וסנהדרין (דף כת) וכן הוא בירושלמי נדרים ופרק ז'). ועיון בספר בארכיה על ספר חסידים ופרק ז' אות א') ובספר לקוטי סופר ח"א (דף יג) ובשו"ת אלומות יוסר וסימנו ב') ובספר ברית משה על הסמ"ג ומצוה כח דף כה).

ט מגילה וכו' ורמב"ם ופ"א הל' ח') ובטור וסי' רסב) כתב משעליה עמוד השחר זמנה, וכבר העיר הב"י דזהו רק בדיעבד ולכתחילה זמנה משתנץ החמה וכו' פסק בשו"ע וס"א) ותכלאל עז חיים (קעה).

י' פסחים (דף) ויומה (דף) זריזין מקדיםין למצאות, וכן הוא ברמב"ם ופ"א הל' ח') ובטוש"ע וס"י רסב ס"א).

יא ודברי רבינו צרייכים עיון, וראה יומה וכט). מה איילת וכו', ודוו"ק.

יב צ"ע דשם כתב רש"י והוא עמוד השחר ובמילה כשר רק בדיעבד ולכתחילה זמנה מנכ' החמה וככ"ל, ואולי בא לישב דיש לשון בעצם היום, והכוונה בתחלת היום.

יג משנה שבת (קליז). רמב"ם ופ"א הל' טז) טוש"ע וס"י רסב ס"ב).

יד גמ' שבת (קליז). רמב"ם שם (הל' זז) שו"ע (שם).

טו דاز אין מלין אותו מלחמת חוליו, וצריך להמתינו שבעה ימים כדייטתה גמ' שבת (קליז). רמב"ם (פ"א הל' טז) שו"ע וס"י רסב ס"ב).

של שבת. שאין דבר זה הוא תלוי בתפלה לא להקל ולא להחמיר. מר"ז סימן ר"ס' סעיף ז' והנאה"ה'יח* בשם ב"י ומרדכי ואחרים.

(ה) יירוק או אדרום אין מלין אותן עד שיחזרו מראיהן כמראה הקטנים יט', דסבנת נפשות דוחה הכלב. כי המילה יש לה תשלומיניכא אבל אין יכולין להחזיר הנפש אם יצאת. על כן יש ליזהר שלא לימול אלא בריא.

(ו) איש או אשה שמלו הבן הראשון והשני ומתו מחמת מילה, אין מלין עוד הנולדין אחריהן עד שנידלוכב.

אותו מיד. ואם אינו מחזיק בגודל של מוהל שאצבעות ידו חולשות ורפואת בידוע שהוא חולה, ואין יכול לשבול ואין מלין אותו. ואפילו אינו חולן גדוֹלְטֵז אלא יש לו באב העינים, ממתינים עד שתתרפא. וכן אם עדין לא נתרפא חתיכת הטבור גנוּן שעדרין יש אדרמיות סביב הטבור אין מלין, דבודאי חולן הטבור סבנה גדוֹלְהַי' וכל שכן שהטבור סמוך לברית. וכבר ארע מעשה כזו ומלו אותו ונסרך חולן הטבור ונמשך למטה ומת ביום ג'.

(ד) אם נולד ערבי שבת קודם בין השימוש מלין אותו בע"ש יום ח', אעפ"י שכבר התפללו ערבית

טו' ואז מלין מיד כשיתרפה כמו שאמר הרמב"ם (שם) וכ"פ בשו"ע (שם) וביאר הרמ"א בהגה דחולני גדול בעינים هو כחלה כל גופו, וכ"כ מהרייך"ש והביאו רבינו מהרייך' בעז חיים ח"א וקעה ע"ב).

יע' וא"כ הוא חולני אותו אבר אם יש בו אדרמיות, ולא נראה דס"ל לרביינו כשיתרפה רבינו שמחה המובא בהגנות מימוניות ופ"א אות כ) שאם אין סכנה גדולה מהליינו, ושאני כאבי עינים דחמיiri כדאיתא בעבודה זרה (כח) ע"ש. וכבר הזהיר ע"ז מהר"א בן שמעון בספר נהר מצרים והלכות מילה ס"ה) ע"ש.

יח' צרייך לומר סימן רסב, ועיין בב"י וסי' רסב ד"ה ספק אם הוא) בשם הגנות מימוניות והגנות אחראוניות ומרדכי מס' שבת. ועוד בב"י וסי' רסב ד"ה כתוב המרדכי ע"ש.

יח* ראש תיבות, והרב גור אריה הלוי.

יט' גם' שבת וקלד). רמב"ם (פ"א הל' ז) טוש"ע (ר"ס רסב).

כ' עיין משנה יומה (פ"ב). וגם' שם (פ"ה): ובלשון הרמב"ם הל' שבת וריש פרק ב').

כא' ראה לשון הרמב"ם (סוף פ"א) ובלשון הטור (סי' רסגו ובטוש"ע (ס"א)).

כב' יבמות (ס"ד): רמב"ם (סוף פ"א) וע"ש בכ"ס"מ (ד"ה איזו) ובטוש"ע (סי' רסג ס"ב).

ט) אסור לימול את הנוי אלא לשם נירות וב"ז ב').

י) **כיצד מלין.** ממשמשין את האבר עד שתתקשה חבית, ותופש את העור החופה את העטרה בשתי אצבעותיו הנורד ולהצבע עד שתפש העור תפישה יפה, ומושך העור למעלה ומכוין בדיבוק ראשי אצבעותיו שהיו תופשים העור בלבד חוץ לעטרה. ויברך על המילחפת ויחתוך הערלה, רהינו העור. ויזהר שלא יגע בעטרה כלל, שלא יעשה הילד כרות שפכה. ואו יניח הערלה

ז) **נולד כשהוא מהוליג,** צריך להטיף ממנו דם ברית, ודוקא בנחת. **ויש סברא שאין להטיף אלא מהעטרה** (גא"ה בשם ש"ה ב' פרק ר' אליעזר דמילה ורמ"ף ור' עזريا רופא). עוד כתוב רמ"פ **שאם יש קצת עור ובשר חופין העטרה מתיפין ממש ועיין הרמ"ד.**

ח) **תינוק** שמת קודם ח' ימים מלין אותו על הקבר. לזכור שירוחם מן השמים ויחיה בתחום המתים כליה. ודוקא בחול, אבל ביו"ט אסור לקבור הנפלים אפילו ביו"ט שני של גליותכו.

כג עיין גם' שבת וקללה. רמב"ם (פ"א הל' ז') ובטור וסי' רסג בשם הרי"ף וריה"ג ורבנו קמאϊ וכ"ר וכ"פ בשו"ע וסי' רסג ס"ד).

כד ראשי תיבות גור אריה הלווי בשם שלטי הגבוריים.

כה טור (סוז"ס רסג) בשם גאו, והב"י (שם) שכ"כ הכלבו והאבודרם בשם גאו ורב נחנון גאו והרא"ש בסוף מו"ק ורבינו ירוחם בשם רבינו הגרשוני והగהות מימוניות, ובשו"ע וסי' רסג ס"ה) ועיין להרב באר שבע על מס' סנהדרין ודף קי ע"ב) שהביא זהה ראייה מהתלמוד, וכ"כ הגר"א בביורו שם (אות י') ע"ש.

כו הגה"מ (פ"א מהל' מילה הי"ד) בב"י וסוף סי' רסג ובהגנת הרמ"א וסי' רסג סוז"ס ה'). **כז בסוף סימנו רמ"ז** כתובכו הב"י בשם רבינו ירוחם בשם הגאניס, והרמ"א בהגנת השו"ע (סי' רסג סוז"ס ה').

כח כ"כ פרי האדרמה (הכלכות מילה) כדי שידע עד היכן מקום העטרה, הביאו רבינו מהרי"ץ בעז חיים ח"א (דף קעה) וכ"כ בספר פתח האهل וסעיף חח) וכ"כ בספר מכשורי מילה וע"ש. **כט** היינו כשל בנו של אחר. אבל המל את בנו, מברך לימול את הבן וכמ"ש מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א בשו"ת עולת יצחק וח"ב סי' כתו שכנו הוא מנהגינו כדעת הרמב"ם (ריש פ"ג) והתיכאליל ע"ש. וכן היא דעת מרן בתשובה הביאה הברכ"י וסי' רסה ס"ק ז' ועיין בספר ארץ חיים (שם) ובעקריו הד"ט (אות ח') בשם שו"ת אשdot הפסגה (סי' ז') ובספר פתח האهل (ס"ז).

ל משנה שבת (金陵). רמב"ם (פ"ב הל' ב) טוש"ע וסי' רסד ס"ג).

ד' או ה' פעמים עושה עד שיתנקה הדם. ואו עושה אספלנית או רטיה ונותן עליה או אבק טוב מהסמים העוצרים את הדם לרפואתך או עפר משל... לח שלא יוסיף להתמצות לחוין למקום חתיכת העור ואו תרפאה המיליה במהרה.

יב) ונганו ליתן על המיליה סביב בחול שחווק. ואחריו מניחין צמר גפן, והוא אלעטב, בלול בשמן שומשמין, וחוגרים סביב על הבהיר נ' או ד' פעמים ביום המיליה, שמפירין הראשון וועושים שני, ובין ביום שני עד שתרפאה.

בין העפרלא ויכסה אותה בעפר, ויאמר ונחש עפר לחמולב. ומכיוון שהתרך העור ונתגלית העטרהagi, יתפוש הקром הדרך שלמטה מהעור שחתך לד בשני צפראנויליה של שני אצבעות הנודליין, ויפרע הקром דהיננו שיקרענו בנחת, ומחזיר הקром שקרע לכאנ ולכאנ למטה מהעטרה עד שיראה בשר העטרה.

יא) ונונתניין לו יין שרפהlio והוא השבר ומושך ממנו בפיו ומוציא המיליהו, עד שייצא הדם מהמקומות הרחוקים שהגיע אליה הרגש המיליה כדי שלא יבוא לידי סבנה. ומפליט מה שמציאן וחוור וושאופ שבר ומוציאן

לא טור וסוס' רסה) וע"ש בב"י, וסמרק זה מפרקן דר"א ופרק כתו וכ"כ בשו"ע (ס"י) וכ"כ רבינו לקמו עפר תיכון ועינו רבינו חנן אל ביצה (וח). ולא עגי מעורב בחול כמ"ש מרן, וכ"כ מהרי"ץ בע"ח (שם) ועינו בארץ חיים (ס"י רסה ס"א).

לב עיין זוה"ק ופרשת לך לך שלחן גבוה (ס"י רסה ס"ק טלו) מהרי"ץ בע"ח (שם) ובפתח האهل (ס"י).

lag משנה שבת (קלז). רמב"ם (פ"ב הל' ב) שו"ע (ס"י רסד ס"ג).
לד כ"כ הרבה פרי הארץ עיין עז חיים (דף קעה) ובס' מכשירי מיליה.
לה שם בספר פרי הארץ כתוב כי עי"כ יהא הנימול עם הארץ אלא יעשה בזכיפורן אחת
וואח"כ ההשניה, וכ"כ בספר פתח האهل (סע' ל). וע"ע בספר חן טוב למהר"י בריחי
פרשת לך לך דף כ' כא').

לו עיין מהרי"ץ בעז חיים ח"א (דף קעה) ובפתח האهل (סע' לג).
לז גמ' שבת (קלג) רמב"ם (פ"ב הל' ב) טוש"ע (ס"י רסד סע' ג).

לח בכת"י יש כאן תיבה אחת בת ארבע אותיות שאינה מובנת, ושלוש האותיות הראשונות
בהם.

והוא מכובד בברגדי נאים, ומכווןיו לחדר אל הכהל ואומר הוא והכהל, והללויה ברוך אשר כבודו מלא עולם וכו', וננתן התינוק ליד המוהל, והמוהל לוקח התינוק ומניחו על הכסא של אליו ז"ל ומתפלל תפלה זו מיג. לשם יהוד קודשא בריך הוא ושכינתייה בדחילו ורוחימו ורוחימיו וڌחילו, ליחס רשות יי'ד וה'א בו'ז' וזה בא יהודה שלים ובשם כל ישראל. יהיו רצון מלפניך יי' אלהינו ואلهי אבותינו שתהא בעורתינו לקיים תורה ומצוותיך. ובפרט מצות המילה שנכרתו עליה י"ג בריתות מד'. ותשלח אליו הנביא ז"ל שיעמוד על הברית וזכותו זוכות אברהם אבינו תעמוד בעת ובעוונה

יג) זה סדר מעשה המילה. צריך לומר לאם הילד שתשתמש את האבר בשמן, ותمرס בו כל שבעה בנחת, כדי שייקל עליו המילה וגם תופשת הפריעה בקלות. ומכינים עפר תיחוח בכל, והבחול השחוק, והצמר גפן הבלול בשמן. ולוקח אבי הבן את הכספי שהכינו לאליו, ופורס עליו סודר יפה, וטובלם ומגלה שערוי צפראני, ולבוש בגדים נאים וחשובים, ומכוון הכספי לחדר שמליים ואומר: זה כסא לאליו זכור לטובmai. ועונים הכהל כמו זה כסא וכוי'ם.

יד) וחזור אל היולדת, ולוקח התינוק בתוך סל הנקרא טב"ק

טל פרקי דר"א (פרק כתו) זהה"ק ופרשך לד' לו) והובא בפ' ובשו"ע וסי' רסה ס"ז והרמב"ם לא הביא מנהג זה. [כי אין דרכו לכתוב מנהגים רק מה שנזכר בתלמידים וכמ"ש בס' מעשה רוקח בשם בנו ר' אברהם בעניין סדר ההגדה, שראה את אביו אומר קטעים שלא הביאם ביד החזקה. כי שם העלה רק דברים הכתובים בתלמוד ולא מנהגים אעפ"י שנาง בעצמו בהם. ומינה לדידן שודאי לנו שגס הרמב"ם נהג בעניין זה כמו שנาง כל ישראל כמובן בפרד"א שזה תקנות חכמים, אעפ"י שלא העלה זה בספרו. ובכ"ז האיר עיני בזמן הגראי רצאבי שליט"א וזה יסוד גדול שכדי לפרסמו. הערת המגיה הרב ח. אהרן].

מ עיון בשלחן גבוה למחרי מולכו וסי' רסה ס"ק מגו וכ"כ בס' מכשיiri מילה.

מא כ"כ בשו"ע (שם) שיש לומר בפיו, ועיון למחרי מולכו בשו"ג וסי' רסה ס"ק מבו ובספר פתח האهل (ס"ט) וכ"כ מהרי"ץ בע"ח ח"א (זרע קעה ע"א) אעפ"י זהה"ק ע"ש ועיון להגרא"ח מבבל בס' בניהו על תיקוני זהה"ק ובס' עטרת שלום שבשו"ס מכשיiri מילה.

מב' כן הוא בתכאליל, וככתב מהרי"ץ (שם) דהוא אעפ"י זהה"ק ועיון בט"ז וסי' רסה ס"ק יב) ובארץ חיים (שם) ובס' פתח האهل (שם).

מג צל"ע מקורה.

מד משנה נדרים (לא) והרמב"ם (סוף פ"ג) מנאם.

ועונים הקהיל בא ברית וכו' שיר המועלות אשרי כל ירא יי'. ובshallimim עומד המוהל ולוקח היכומט וمبرך עליו ואומר ברכות אשר קידש ידיך וכו' תשתליך וכו' תפילה היולדת והמהול. ואומרים רבינו חנניה וכו' וקידיש דרבנן, ואח"כ יושבים לשמה בשמחת המילה, בבית המילה רוקא ולא בבית אחר, שאין מליין בבית זה ועושים סעודת בית אחר אלא השדים כדאיתא בס' קב היישר פרק כ"היא.

הוֹתָה, לְשֻׁמָּר אֶת הַיְלָד הַזֶּה מִכָּל סְכָנָה וּמִהַמְּקַטְּרָגִים וּמִשְׁטִינִים. וַיְהִי לוּ רְפּוֹאָה שְׁלִימָה, רְפּוֹאָת הַנְּفָשָׁה וְרְפּוֹאָת הַגּוֹת, בְּכָח הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ תְּכִמְיָץ אָמֵן סְלָה וַיְהִי נָעֵם וּכְא' עֲדָכָנוּהוּ.

טו) ואז יברך על המילה קודם שימושו, ואבי הבן מברך אשר קדשו וכו'ימה, ועונים הקהיל כשהבנטומי לברית וכו'. וمبرך אבי הבן שהחינומי, וקורא לו שטמיה מה שירצתה ואומר בא ברית פלוני,

מה שבת (קלז): רמב"ם (ריש פ"ג) ש"ע ור"ס רס"ה) ועיין בתשובה הרא"ש שהובאה בבדיקה הבית. וככתב רבינו מהרי"ץ ודף קעה) מברך אבי הבן להכניסו בין מילה לפריעה ועיין למ"ר הגר"י רצאי שליט"א בשו"ת עולת יצחק ח"ב (ס"י רח) שהאריךanza בזזה.

מו צ"ל כשם שהבנטתו. וכמו שהוא בגם' שבת דף קלז: ובירושלמי ברכות ופ"ט הל"ג, ובספרי כל הראשונים והאחרונים הירושאים לנו (שעיננו לפום רהטה) וגם בתכליל, וכן המנהג פשוט. אף כי אם אכן יש גירסה שהבנטתו, אינה מופרכת, דכוותה אשכחן בסדר הרחמים ביום הכפורים (ע"ז חיים דף קע"ב ע"א) בשיunit לאברהם אבינו וכו' עניינו, שפירשו בשם שענית. רק מסתבר שהוא ט"ס אגב שטפא, בגל דמיון האותיות, כמו שמצוות אצל הרבה המחבר אגב חורפה ולפום רהטה. יב"ו.

מז דעת הרמב"ם סוף הלכות ברכות ומילה, ודלא כהרמ"ה אליבא והרמב"ם עיינו ב"י וס"ס רסה) בבדיקה הבית וمبואר בשו"ע (ס"ז) שכון המנהג וכו' מהרי"ץ בע"ח (דף קפ) וכ"כ בס' פתח האهل ועיין בס' שולי המUIL (ס"י ג' אות לב).

מח טור סימן (רסה) ע"ח (דף קעט ע"א) שהמנגה לקרוא שם קודם בקשת רחמים, דעת בעל העיטור המובה בטור שם, ועיין בס' עטרת שלום שבס"ס מכשורי מילה וכו' בס' פתח האهل.

מט כתוב הב"י (ס"י רסה) שלא נזכר בתלמוד אך מוכח במפרשים שהיא מוסכמת על הכל, ומוכח מרביינו דאמירת פסוקי הרחמים לא הוא הפסיק ועיין שו"ת עולת יצחק ח"א (ס"י קכד).

ג' מקורו מהירושלמי עיון שו"ת עולת יצחק ח"א (ס"י קכד) ונזכר בכלבו ובאבודרם. כמ"ש הב"י (ס"י רסה).

נא עיון שם בס' קב היישר שלא נאמר בפירוש אלא מכללא למד זה רביינו.

מכל המצוות. ואמרו ר' לוי שביל שמחה אפשר שיירע בה דאנא דכתיב ואחרית השמחה תוגה ועיין משליך יד, יען חווין משמחת המילה. ותמצא כי המילה שcolaה בנגד תרי"ג מצות. שכן תמצא כי מילה בחילופ' אלב"ם רמ"חיה. פרעה גימ"ש מס"ה. כדאיתא בספר שבע פטילות המנורהיי. ואמרו. מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל, מפני שלא השלים רמ"ח ושם"ה כאמור שם רמזים בפסוק ושמות ג, טו זה שמי לעלם וזה זכריו לדר דר. הרי שם השם חתום במילה כי היא אותן ברית קודש כדאיתא בספרין המקובלים. ודע כי רבותינו ב"הו" זיל אמרו, (ודברים ל, יב) מי יעלה לנו השמיימה, ר"ת מילה וס"ת הו"ה לומר לך שהשם חתום בה.

טו) ודע כי מצוה רבה שישבו הקהל לשמוח בשמחה המילה ולסעוד שם ושברכם כפול מן השמים ניב. ואם ח"ז מניחים בית המילה לבדים ללא שמחה העונש גדול רחמנא ליצלן. כדאיתא בדברי הרד"ק גי זיל שפירוש על פסוק ויאמר המלך לדואג סוב אתה וכו' עד ويمת ביום ההוא שמוניים וחמשה איש נושא אפוד בד (שמואל א כב). ופירוש הרד"ק שעונשם, מהמת אלמנה שלידה בן, והלכו אנשי נוב עיר הכהנים ביום ח' ומלו הבן, וכל אחד פנה ולהלך לו לביתו ולא ישבו לסעודה מצוחה, וצקה האלמנה אל השיעית, ונגורע עליהם שירגו פ"ה הכהנים מבני מילה רח"ל.

יז) אתהرأית לדעת כי מצוה זו
חייבת לפני הקב"ה יותר

גב עיון כתובות (ח) ושבת (קל) ובתוס' שם ובשאר ראשונים הובא בשו"ע (וסוף סי' רסה).
נו לא נמצא שם וצ"ע.

נד צ"ע מקורו.

נה צ"ע דעולה למנין שעג, ובס' שבע פטילות לא נמצא רמז זה.
נו בשבת (קלז).

נ"ז ראשיתיבות בעלי הקבלה, או בעלי הרמז וכיו"ב. וענינו זה נמצא בבעה"ט (פרשנת נצבים)
ובשבלי הלקט וריש הלוות מילה) ובתניא רבתי ועוד.

סדר הקידושים והנישואין ומשפטיהם

שבירכם בו' ברכות בעת שהכנים לחופה. הא למדת שמצוות הנישואין היא מצוה ראשונה.

ב) ולפיכך כשריצה ליקח אשה יבקש אשה טובה משפחה טובה כדי שתתקיים בו (משליה, יח) מצא אשה מצא טוב. וצריך לראות אותה תחילתה. דכתיב ובראשית לה, ב, וירא שם יהודה בת איש נערני, והדר ויקח ויבוא אליה. וכתיב ושובטים יד, ג כי היא ישרה בעני, וכתיב בתריה, וישב מימים לקחתה.

ג) וכיין סדר הליקוחין. תחילת ישך אותה כדי שתפרנס עצמה. כלומר תכין כל צרכיה. ואביה ג"כ יתקן תכשיטיה וצרכי סעודת הנישואין. כי ישראל קדושים בני מלכים צרייכים כבוד לחתן ולכלה ולקראים למשתה ולשםחה. שאם החתן ואביו הכהה עשירים, יהיה להם פנאי להכין כל צרכי החופה. ואם

א) מאן ארادر אין קים פריצה לא מצות הקידוש לישא אשה לקיים מצות עשה. דכתיב (בראשית ט, א) פרו ורבו, וכתיב וירמיה כט, ז קחו נשים וחולידו בניים ובנות ואת בנותיכם תננו לאנשים ותלדנה בניים ובנות, ורבו שם ועל תמעתו. שהקב"ה ציונו כדי להעמיד העולם שברא ותתיישב הארץ, כי לשבת יקרה ולא לתוהו בראה (ישעה מה, יח). דכתיב ואדם אין לעבד את האדמה (בראשית ב, כה). וכתיב בתריה (שם טו) ויקח יי אלhim את האדם ויניחתו בנן עדן לעבדה ולשמרה. וכתיב בתריה (שם כב) וייבן יי אלהים את הצלע אשרלקח מן adam לאשה ויבאה אל adam. ואחוזיל (וביר יח, א) מלמד שקשטה הקב"ה לחווה בכ"ד קישוטין והביאה אל adam. ונרמז בתייבת ויבאה אל adam גימ"כ"ד. וכתיב (בראשית א, ז) (כח) זכר ונקבה בראש אתם ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכו'. ואז"ל (וביר ח, יט)

זכות יצחק

א תרגום ללשון, מי שרצה לקיים מצות.

ב עיין בבא בתרא דף ק"ט ע"ב.

ג במשנה וגמרא סוטה דף ט: נדרש זה לגנאי, שימושו שלך אחר עיניו לפיכך ניקר פלשתים את עיניו.

ד) ויש מקומות נוהגין לאחר השידוכין שלוח החתן לבלה סבלנות. ופירוש סבלנות, מתנות. ואנחנו לא נהנו בק"ק צנעה יע"א מפני הקירוב וההריגל שיהיה בין לבינה, ושם י└ך בעצמו אח"כ ליתן לה ויהיה לבה נס בו ולבו נס בה, ויפגע בה ויאכלנה פה או יבואו לידי חשד, שהרואה סבור אינו שלוח לך ואינו נכנס אלא שיש דברים בנו ח"ז, על בן נזהרנו.

ה) ויש מקומות שנוהגין לאחר השידוכין מקדרשין בכוס בורא פרי הגפן, ואחריך ברכת אירוסין, והוא אשר קדרשנו במצותו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את האروسות והתריר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין בא"י מקדש ישראל. ושותה החתן והמקדש מהכוס וננתנו לשמש שימלא אותו פעם שנייה.

אחד מהם עני או שנייהם, או ידעו קרובייהם ואוהביהם וגומלי חסר ויתמכו את ידיהם במנות אשר יהיו להם לעוזר, או יכינו מה שביאו בזמן החתונה בדברים הרציפים לחתן ולבלה או בגדים או מיני מאכל וכיוצא. ולפיכך נקרא ההתחלה לנישואים שידוכין והוא עברבי אלכטבה, يعني חית' אלחנן יכטאב אבי הכליה יזונגה. וכדאלך אבי הכליה יכטאב אלחנן פי תסלים אלشرط, והוא דמי בתוליה. ולדאלך שרט אלכליה אלבתולה יכון כתר ואלבולה שייסיר. ולדאלך סמי' בטבא', בלשון רבותינו שידוכין, לשון שקט ומנוחה. כי קודם שהשלימו הדבר עדין החתן רותח שמא לא יתרצוז, והכליה ג"כ רותחת שמא לא יתרצח אביה או אמה, ואחר שישלימו שנייהם או החתן והכליה שוקטים, כי תרגום ותשיקות הארץ ושפיטים ח, לא), וshedobat ארעה.

זכות יצחק

ד תרגום ללש"ק, רוצה לומר הויאל והחתן דורש מאבי הכליה לחתנו. וכך כו אבוי הכליה דורש מן החתן תשולם ה"شرط" והוא דמי בתוליה. ולפיכך "شرط" הכליה הבתולה יהיה מרובה, והבעולה פחות יותר. ולפיכך נקראת "בטבא" [شرط], תרגום המילה "תנאי", היינו כפי מנהג תימן שהחתן נותן לאבוי הכליה לצורך השידוכין סכום קבוע לפי מנהג אותו מקום. ועיין טופס כתובות שער תיקון הכתובה אות י"ג דף מ"ד].

ה צ"ל פגעה. הוא מלשון הגמ' סנהדרין דף קז. ראותו הייתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגעה. וצ"ל לה.

ז הנוסח מדויק כדעת הרמב"ם ומכמנג תימן, ומובא בתכאליל.

הלשון. קולט מקודשת לי ומאורסת לי: אני חתנה פלוני בן פלוני ואני כתה בתולתאי: בחמרא דבכasa הדין: ובכיפה הדין: דבוזן תיעליין: לרשוטי לדידי: כדת משה וישראל: יא ויהי נתינת הכם לבלה במעמד אביה. ויקדמו אלעדים מע

ואח"כ נוتن החתן הפרוטה ליד המקדש לבדקה אם היא פרוטה עוברת שאין בה פגש וחסרון. והמקדש נותנה לחבירו העדר שמצטרף עמו עדות הקידושшибדקנה, ומהזירין הפרוטה לחתן ומנייח ביד שמאלו. וממלאים כוס שני ונוננים אותו לחתן ביד ימינו ואומר לו המקדש בזה

זכות יצחק

ח עיין טופס כתובות שער עיתור הכתובה אותן פ' דף קל"ט ד"ה בכליו. וע"ע בנין ציון סימנו קנ"ז, ושוו"ת מהר"י אסא ר' סימנו מ' ויר הלוי סימנו כ"ה כ"ו לעניין כשרות עדות המקדש כשהוא מקבל שכר.

ט תרגום ללה"ק אמר.

ילא נזכר שם הכללה כמו החתן. אבל בהמשך דבריו ולקמו סעיף י"ג שחרר לפреш הנוסח, כתוב
ואני כתה פלונית".

יא שתי הנקדות שעשו בין כל כמה תיבות, הוא סימנו והוראה לפיסוק הקורי. דהיינו שהרב המקדש אחראי שאות מקודשת לי, חוזר החתן אחראי מקודשת לי, ואומר המקדש ומאורסת לי, והחתן חוזר אחראי ומאורסת לי, וכן השאר. ודע כי אין חשש במה שהמקדש אומר מקודשת "לי", כי הכוונה ברורה לכל השומעים שאין זה אלא דרך קירוי, מה גם שהקדושים אמר מוקודשת לי. וכן הוא מנהגינו. אמנם בסידור עבודת ישראל שסידר מהר"ש גנצפריד כתב בשם מהר"ס מינץ וסימנו ק"ט) שהחתן עצמו יאמר תיבת "לי". ואם הוא עס הארץ, יאמר לו המקרא בשפה רפה, כדי שלא תשמע הכללה ע"כ. וכיו"ב רأיתי להיב"ע (מרבני העיר רדאע) בקהל שזו, שכتب שהמקדש יאמר לחתו שיאמר במקום לך, לי. ובמקום אתה, אני וכו' יעוז, ובמנהגי שרעב שבספר תולדות הרשב"ז דף צ"א. אבל המנהג פשוט אינו כן, ואין חשש בזה כדבר האמור. והלא כי"ב בברכת כהנים שהש"צ שהוא ישראל מקרא לכחו, האם סלקא דעתה דמאן דהוא שהש"צ הוא המברך את הקהלה. וזה אף"י שהש"צ מקרא לו בקהל רם ובנעימה כמו מנהגינו, עיין בתשובותי עלות יצחק חלק א' סימנו כ"ב אות ב' ד"ה ואגב, ובשלחו ערוך המקוצר סימנו כ' סעיף י"א, וכמו כן כאן המנהג שמקרא הרבה המקדש לחתן הכל בקול-רים ובנעימה [ומהר"ש גנצפריד לשיטותיהם שהם אשכנזים, שנוהגים לקרות לכחן בקהל נמוך]. ומה גם לפי נוסח קידושין הלאה DIDOU ומקורו מהגאנונים ואכמ"ל) שמצוירים אח"כשמו של החתן בהודיא, איןفتحו פה לפקס ולומר ומשמע רקאי על הרב המקדש. וע"ע בספר הנישואין ההלכתיים פרק ז' דף רכ"ג סוף העירה צ"א. ובתשובה עולת יצחק חלק ב' סימנו ע"ד אות ג' ד"ה וכמדומה, וסימנו ע"ו אות ג' ד"ה וכן.

ו) וצריכים העדים לראות הכללה בשעת הקידוש כדי שתהא עדות אמת באמת שימוש על הארץ. לא כמו שנוהנים לכוסות פנוי הכללה בצעיף או ברדייד, רזה מנהג בוראים ועמי הארץ שאינם יודעים בהלכה. שאם היא מכוסה על מה ייעידו אם סומה או עורת או זקנה או קטנה. או שמא החליפה כלבן שהחליפה רחל בלאה ותקב"ה כתוב בתורה ויקרא ה, א) או ראה או ידע, שצורך שיראה וידע. וכתיב ושמות כב, ב) אם זרחה המשמש, ותרגם אונקלוס אם עינה דסחדיאטי.

ז) ונקרא סדר זה אירופין על שם ארם הנחש שמיית, כך מכאן ולהבא הבא עליה חייב מיתה. כי כבר נאסרה על כל אדם. והוא שאמרנו, ואסר לנו את הארכוסות.

אלחנן אלא ענד אלכלה בחצר ואלדאהי^ב, אם עדין לא בגרה. לפי שהקטנה בראשות אביה היא. ואם היה אביה טרוד, או בחליו, או בדבר אחר, ואמיר לה צאי וקובלי קידושיך^ג ה"ז מקודשת. ומנהגינו לומר לאבי הכללה אחר שתשתתת כוס הקידוש קח הכוס מידה כדי שיגמרו הקידושין ולא ישאר שום פקפק. ויקבצ'ה אלחנן כוס הקידוש ויקול להא סבי קידושיכי. ובעד אז תשרב אלכוס או בעץ מנה יקבצ'ה אלףרותה קראם אלעדים, ויקרייה אלףרותה הרא אלקיים. קויל הרוי את מקודשת לי בזה הכספי (אדא אלףרותה כסף) כדת משה וישראל. ואן באנט אלףרותה נחאמ, יקולידי הרוי את מקודשת לי בזו הפרוטה כדת משה וישראל.

זכות יצחק

יב תרגום ללש"ק ויתקרבו העדים עם החתן אצל הכללה [לפי שהמנהג בתימן היה שהכללה אינה עומדת סמוך לחתן כמו בזמןינו, אלא בצד החדר או בחדר נפרד ואcum"ל. וע"ע להלן אותן]. יב[ן] במעמד אביה.

יג כך נקוד בכתבי המחבר השי"ז בחיריק, לאפוקי שלא לקרות קידושיך. ונראה פשוט שטעמו מפני שזה לשון רבים.

יז ונוטן לה החתן כוס הקידוש, ואומר לה "סבי קידושיכי". ואחרי שתשתתת הכוס או מקצת ממנו, נוטן לה הפרוטה בפני העדים, ומקרה אותו המקדש בזה הלשון. אמרו, "הרוי את מקודשת לי בזה הכספי ואם הפרוטה כספו כדת משה וישראל". ואם הייתה הפרוטה נחותת, יאמר הרוי את וכו'.

טו עיין הגדת הרמ"א באבון העזר סימן ל"א סעיף ב' ואחרונים שם.

הוא בזווית זו והיא בזווית זו וקדמו העננים מעל דברתנו. וכן יעקב אבינו כسامراה לו רחל ובראשית ל, א) הבה ל' בנימ, פירוש, התפלל עלי. אמר לה התחת אליהם אני וכו'. ואורה חיל והתפללה על עצמה ונתקבלה דכתיב שם כב) ויזכור אלהים את רחל. וכן שרה ותנה ואסתר. אי נמי לשון משוי כמו (ובדבר י, יב) כאשר יש האמן את הינק. וכן (שם) שאחו בחיקך. וכן (בראשית מב כ"ו) וישאו את שברם על חמוריהם. כמו [בן] החתן ניטפל בכלה בכוסות ומזונות ושאר צרכיהם, והיא ג"כ ניטפה בצרבי בעל להצעע לו המטה ולהרהיין פניו ידיו ורגליו, לטחון לאפות ולבשל וכל צרכי הבית, ונדרול שבכולן משא העיבור גידול הבנים, ולפיכך נקראים נישואים. אי נמי לשון שרה וכבוד. כמו (בראשית מ, יט) ישא פרעה את ראשך והשיבך על בניך. והוא אמרו בגמרא (יבמות קיח:) אפילו בעלה שומשנה, כורסיה بيחרתא רמת ליה ויתבא עליה ואמרה أنا איתת גבר.

ואף החתן אינה מותרת לו, אלא אחר שבע ברכות כמו שתברארט^ט.

(ח) והניסיאין, כשמכניסין הכלחה לחופה וمبرכין שבע ברכות ומתיחדין החתן והכלחה סמוך לברכותי בפני עצם. ונקראים נישואין מלשון ובדבר ד ב) נשא את ראש בני קחת. שהוא לשון מעלה וכבוד להם שקיימו המצוה בשלימות. אי נמי שמעתה זכו להשפעת הטובה דכתיב (אייכה ג, כא) טוב לגבר כי ישא עול. אי נמי לשון התרומות כמו יעשה לך, ד) ונשאת תפלה. וכן (בראשית יד, כב) הרימותי ידי אל יי. לומר לך, שמעתה תפילה מוקובלת בין על עצמו בין על הציבור כדאיתא בזוהר ויקרא דף ד'. וראיה מיצחק (בראשית כה, כא) ויעתר יצחק וגנו' וייתר לו. אי נמי מלשון (אייכה ג, מא) נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמיים. לומר שתפילת שניהם מוקובלת, כי לפעמים מתקבלת תפילה האשה קודם לעלה כמו שמצינו גבי אבא חלקיה בתעניות (כך) שנתפלל הוא ואשתו על המטר,

זכות יצחק

^ט רמב"ם פרק א' מהלכות אישות הל"ג. וטוש"ע אבון העזר סימן כ"ו סעיף ג'. יז כו הוא מנהיגינו, עיין שו"ת עולת יצחק חלק ב' סימן רל"ג ד"ה והעיקר. וכן סידור הרב המחבר לקמו סעיף ט"ז.

יב) ומה שאמר בסדר הקידוש בדת משה וישראל כרת משה שפיר, אבל וישראל Mai היא. ופירוש מהרי"ז זיל בעז חיים, היינו חכמי ישראל שהרו לנו סדרי הקידוש ומשפטו זת"ל^b.

יג) ומה שאומר החתן מקודשת לו. כלומר לי את מקודשת בלבד ואסור* לכל אדם. ואומר לה, תני דעתך עלי ואני אתן דעתך עלייך. הדרי עלה והדרך עלי. לא אתנסי מינך ולא תנשי מני. ופי' מקודשת מזומנת. ופי' מאורסת מקושרת. מלשון והושע ב, כב) ואראשתייך לי באמונה. **אנא** חתנא שקידשתייך לעצמי שאינו שליח לאחר, ואני בלתא פלוניתיכא שתהא פרושה מכל דבר רע, ותהי כל ימיך כמו כלה שאבד אותה, במלבושים ותכשיטין תמיד, ואני ג"כ אהיה בעיניך כל ימי בחתן באהבה וחברה.

ט) דע כי פרוטה היא חלק משמונה חלקים באיסר האיטלקי. והוא מطبع קטן במקומות והוא משקל אלקירה"ט אלمعروف ענדנא וקרדו אלהכמים אין זיין אלקירה"ט ארבע חبات שעיר יצח אלף פרוטה זיין נצף אלשעריה"ח כסף טהור. ומה לוי קידשה בכסת, או בנחשות, או פירות, או טבעת, מכל מקום כל שהוא שווה פרוטה לפחות. ואם הותיר הותיר אפילו אלף דינר הרשות בידו.

י) ודע שאין האשה מתקדשת אלא לרצונה. אבל אם נתקדשה אנוסה, או נתן לה קידושין ולא דיבר עמה תחילת מעنين קידושין אפילו קבלה מידו, אינה מקודשת.

יא) וסוא יט קידשה החתן או שלוחו כגון אם שלח אחר לקדש לו והלך ואמר הרי את מקודשת לפלוני ה"ז מקודשת.

זכות יצחק

יח תרגום ללש"ק, משקל ה"קירהט" הידוע אצלנו. ושיערו החכמים שמשקל ה"קירהט" ארבע גרעיני שעורים, נמצאת הפרוטה משקל חצי השעורה. [ועיין שיעורינו של תורה סי"מ ג* אות ז' בשם הר"ז סוף כתובות, שגרעין החרוב הוא ה"קירהט" משקל ארבע שעורות. ובר"ז שם כתוב "גָּרְהָ" במקום קירהט, ועיין רמב"ם פרק א' משקלים הל"ג, ובתו"ש פרשタ כי תשא על פסוק עשרים גרה השקיל ושמות ל, יג] אותן ע"ז שם הובאו דעות שונות במשקל הגרה]. יט תרגום ללש"ק, ושווה. והכוונה שאין הבדל אם קידשה החתן עצמה, או שלח שליח לקידשה.

כ ראש תיבות, זכותם לעמוד לנו. ועיין לכאן בפירוש הכתובה סעיף י"ג. **כא** עיין לעיל העראה י.

**בתוכתי כי וכל מה דחאי ליבי
פתח בגווה.**

טו) ואז ישוררו על גמר המזוהבו. יתחיל בראשונה המקדש בו החדייה בקול צה ויאמר. אהוב מהר המור נתן לי מורשה. ברוך מהר המור נתן לי מורשה. גבור מהר המור נתן לי מורשה. מורה נחלתי וקיבaltı בקדושה. בקדושה שמעתי כי יכח איש אשה. אשה טובת מראה מאורסה מקודשה. הלויה כי טוב כי לעולם חסדו. ועונים כל הקהיל דגול, הדור, ועד, וכיו' עד

יד) ובعد אין יכreso אלקדוש יקבצו אלהן קניין חג"מ בכל הכהר עלי דבר פי אלכתובה ויקול אלמקדש בחצר העדר השני בהדא קינה בבְּכָל הכהר פי כל מא תצמנת פיה אלכתובה כי עיקר ונדוניא ומתרנתא קמיתא ודרתא ותוספתא עם כל שאר תנאי כתובה קבלת עלייך ועל כל באך כחך, תענה אמן. ייגיב אלהן כי אמן. ויחתמו שני העדים על הכתובה ויקבצו אלהן אלכתובה, והוא יקבץ אלכלחכ' בפניהם לרוחאה רמלתאיפה ויקול להא בהדא **אלקולכתה*** סבי

זכות יצחק

כבר תרגום ללשון, ואחרי שגמרו הקידוש, מוסרים לחתן קניינו חמור גמור מעכשו בכל הכהר [פירושו, עיין להלן סעיף כ"ד], כמו שנזכר בכתבובה. ואומר המקדש במעמד העדר השני בזה הלשונו, קנה בכל הכהר את כל מה שעוסקת בו [או, שכוללת אותו] בכתבובה. כג' ועונה החתן.

כד) ומוסרים לחתן בכתבובה והוא מוסר לכלה. **כה** דהינו שאינו הכרח מון הדין שייראו העדים מסירת כתבובה כמו בקידושין, רק לרוחאה דמלתא צריך לעשותכו. ויסוד העניין מבואר בתשב"ז ח"ג שלחי סימנו ש"א דרי מ"ה סוף עמוד ד', נהגו שהחתן מוסר ביד הכללה בפני העדים, ושורש דבר זה הוא כי הר' פ' סובר ששטר מתנה בקניינו לא קני עדר דמטי שטר לידו ולא סגי בקניינו, וכן דעת הרמב"ם וכור' לעניין Tosfot שהיא מתנה עש"ב, ובמגיד משנה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל"ח, ובשור"ת פועלת צדיק ח"ב סימנו קס"ד, ובפחד יצחק אותן כ' דרי ק"ד ע"ב כתוב בשם הרשב"ז, צריך אליו בא דקצת רבותא למסור כתבובה לידי האשה ולומר הא לך כתובתי משום גביה התוספת יעוז', ובמשפט כתבובה שער י' פ"ב באורך, וע"ע בטופס כתובות שער מילוי כתבובה סעיף ח' ט'.

כה* ויאמר לה בזה הלשונו.

כו מזכות הקידושין, וזה שאומרים בנוסח "מאורסה מקודשה".
כז בכתב"י הרב המחבר עשה טעמיים להוראת הניגון וסדריו, ראה הצלום בדרך ק"א

יתברכו ילדי טהרה וכו'. וממלאים הocus פעם שנית ואומרים ברכת החתן ועליך רביה החתן הזה וכו' עד ואמרו Amen. ועומד החתן ואומר ברכתם אותי, אלהים יברך אתכם. שמחתם אותי, אלהים ישמח אתכם. והקהל עונים ברוד תהיה ונפטרים. והשושבין מכנים החתן עם הכללה לחופה וסגורים עליהם הדלת להתייחרלא. כי השעה עת רצון לפני הש"ית והשבינה שורה עליהם באותה שעה עם מלאכי מעלה. ואף"י בשמיים יש שמחה באותה שעה וזוויג עם זעיר ונוקביה. ואם פירשה הכללה נירה מכנים קטן שיכול לדבר להפריד ביניהם שלא יגע בה וכן נהגו ק"ק צנעה יע"אלב.

סופיכת.

טז) ועומדים ומוליכין החתן לבתו בתוף ומחול וריקוד ושמחה. ובבקר הולכים הקרים והשושבינים עם החתן להביא את הכללה מבית אביה, ומוסיציאין אותה תחילת ואח"כ הולכים החתן ואשרכט אחריה, וזה הוא סגולה שיבוא אחריה כדי שתהא כבושא ושותפה לו תמיד. וمبرכים ז' ברכות מעומד. ואח"כ מברכים לחתן וכללה כמו שסדרו חז"ל. ועומד החתן אחר שבע ברכות וברכת הכללה ולקח מכוון הברכה ומוליך לכללה לחופה שיושבת בהיל ונותנו לה לשtotot. ובחזרתו אומרים: וחללויה מאד מאד.

זכות יצחק

כח היינו עד סוף הא' ב', וכ"ה מנוג עי"ת צנעה, לא כהמקצרים רק עד אותן י'. והטעם יש לומר על דרך שכתב מהרי"ץ בעז חיים דף קפ"ג ע"ב דיבור המתחילה הללויה והללויות. בעבר שיש בהם כ"ב אותיות התורה שבהם נבראו שמים הארץ וכל הבריות ואדם הראשון בכללים, ולפייך כשרוצים לזוג החתן בכללה אומרים אותו, לפי שדומה לבריות העולם. ומהז הטעם תקנו חدوיות לחתן בסדר אלף ביתא, יע"ש.

כט נראה שחסר כאן תיבת "עמו".

ל עיון לעיל אות י"ב.

לא מבואר שהייחוד סמוך אחרי הברכות, ולא כמנוג הספרדים שדוחים את ההיחוד לאחר מקום, ועיון לעיל אות ח'.

לב עיון מ"ש בס"ד בבארות יצחק על הלכות נהג סימנו ה' ס"ק י"ט דף רכ"ו רכ"ז. ובקדושת ישראל סימנו ה' הערכה י"ז.

הכתובה, והקול נשמע בית פרעוז'ליד
הכתובה באזני כל.

יח) ופעם אחת בעיר רד"ע היו קורין
בהרמ"ס הלבכות אישות,
ואשה אחת שומעת בחלון הסמוד
לבית הכנסת. וכשיצאו שאלה הרב,
ולמה כי הרמ"ס ז"ל סך הכתובות
שווה לכל הנשים ויש טובות ויש
רעות. והשיב, כך גוזר הש"ת לכל,
וככל אחד יגיע לו אשה כפי זכותו, כי
הקב"ה מזוג ויוגין. ובתיב ובראשית ב'
יח) אעשה לו עוזר בנגדו. אם זכה עוזר,
לא זכה בגדו (יבמות סג). ולפי שהנשים
בולם נבראו בגוף ונשמה אם כן
שייעורן שווה לפני הש"ת.

ואני הצעיר אומר כי הש"ת בראש עז
החיים ועז הדעת טוב ורע. ובני אדם
נשים ואנשים ג"כ הם כמו עז הדעת
טוב ורע, יש שזכה בטוב ויש שנלכד
ברע, וחוז"ל אמרו (פסחים מט) משל
לענבי הגפן בענבי הגפן וענבי הסנה
בענבי הסנה. ועוד אחוז"ל (יבמות סג) כי
מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנთן.

יז) ונגנו לקרות הכתובה לפני
הקידושlig כדי שיישמע
החתן והעדים כל מה שבתו
בכתובה, ומה הוא החיוב על החתן
לכללה כדי שיקנה החתן ברצונו על כל
מה שבכתב בכתובה. ואפי' החתן עמי
ארץ אינו יכול אחורי בן לומר, אני לא
ידעתי מה אתם קורין בשעת הקידוש
וקניתי בסתם ואני טועה, ועבדיו
שנתברר לי סך הכתובה אני חזר
בי, אין שומעין לו. כמו שבכתב מר"ז
הש"ע באבן העוזר סי' צ' וביב"י שם.
ונתן הטעם, שאעפ"י שהוא עמי ארץ
ואינו יודע מה היא הכתובה, אבל
חרואה גמר ומקני. (פירוש, מהמת
שמחת הכנסת הכללה נאמר בדעתו
הנני הנני, הלואי אזהר ואנשא וכל מה
שיגزو עלי אני קונה ומשלם). ועוד יש
לי טעם אחר שאינו יכול לומר מוטעה
היתה גם לא ידעת, כי זה דבר פשוט
בعينי כל, שהסק של כתובה כך וכך,
ואפילו הנשים יודעות סך הכתובה.
ועוד עושים בכל זמן שמתגרשות
כמה נשים ופורעין להם חובות

זכות יצחק

lag עיין מ"ש בס"ד בטופס כתובות שער מילוי הכתובה סעיף ח' דף קפ"ב.
לד לשון פריעת חוב. במליצה מלשון הכתוב ובראשית מ"ה, ט"ז) והקול נשמע בית פרעה
לאמר.

אברהם וקירבה אותו בלשונה עד שנזדווג עמה ומת ביסורין קשים, עד שאפלו ברית המילה נתאכל ונפל איברים איברים, וחזר בגלגול כלב שחור ובא ונכנס בשחר לבית ר' אברהם והוא ישנה, ונינשך אותה בכל נופה והלך. ושאלו ר' האר"י ז"ל והניד להם העניין מראשו ועד סופו ע"ב.

ב) ואני הצעיר אומר כי יש שרואה אשה הישרה בעינויו אינה בת זוגו, ומתפלל ומפציר בתפילתתו ומקבל הש"ת תפילתו ונושאה, ומצערתו עד שיגרשה ותחזור לבן זוגה ומצליהים. ושמעתاي מפי מנידי אמרת זהדרבר היה בימי, כי פעם אחת היה כהר"ר יחיא צעדי נ"ע מקדש לחתן אחד, והיה איש אחד אומן בתו קטנה והיתה צועקת ומיללת, וראוי הקהל שיש בלבול ורצו להוציאו הוא ובתו שבחיקו, ואמר הרב הניחום כי לא יצאו מזה. והיה אחד מהקרים אמר בדעתו מה זה שאמר הרב לא יצאו מזה, וכשיצאו הילך זה האיש ללוטות הרבה ושאלו למה זה. והשיב, כי זה החתן בן זוגה של הקטנה

יט) ושמעתاي מפי כהר"ר יוסף אלחמני נ"ג ששמע מפי כהר"ר מסעוד אלחמני נ"ג ראש ישיבת בית הכנסת של כהר"ר יהיא אללי נ"ג ז"ל, שאלתי כהר"ר מסעוד נ"ע, אדון, אני ראיתי ראובן נשא בת שמעון והיתה מצירה לו לילה ויومם, עד שמאם חייו ושאל את נפשו למות ונתייעץ, ואמרו לו אשה רעה צרעת לבולה, מי תקניתה, יגרשנה ויתרפא מצרעתו. ועמד ונירשת. ולאחר כך בא אחר לישא אותה, והתרו בו והגירו לו רשותה. אמר ויהי מֵה, הכל בידי שמיים. ונשאה והצלחו הצלחה גדולה. השיב הרב, ושמא הראשון חייב לה בגלגול ובאה ליפרע ממנו עד גמירה, כי מעשה ה' נורא הוא אין מי יאמר לו מה תעשה. וכן בהיפך כי לפעמים תהיה טובה עם הראשון ורעה לאחרון.

ואם תקשה ולמה פרעה ממנו ע"י גלגול ובאה היא עצמה ליפרע. אל יקשה לך זה, כי דברי פי חכם חן, כי רוח ה' דיבר בהם. ואודיע לך שאין מצאתי בס' קב הישר פ' ל"ד כי איש אחד חשקה בו אשה והוא אשת ר'

זכות יצחק

לה כך היו רגילים לקרות לאדם הדורש וחוקר שורש כל דבר.

(ב"ב יב) חכם עדריף מנבייא ברוך שבחר בהם ובמשנתם ונילה סודו להם שנה' (תהלים כה, יד) סוד יי' ליריאו.

כא) וצרייכים העדים **שיהיו** מדרדקים **לברזוןלה*** העדות שלא יהיו העדים קרובים זה לזה, ונמצא שהקידושין פסולין. וכן לא יctrוף המקדש עם איש רשות שהקידוש פסול ועובד בלאו דכתבי (שמות כג, א) אל תשת ירך עם רשות להיות עד חמץ. ואעפ"י שהקרובים בשרים לדzon אם קיבלו אותם בעלי דיןים בקנין ח"גלו, **שאני** הקידוש שאינו הקבלה והקנין מועיל כלום ודוקלי.

הצועקת אלא שזה החתן נתן עינוי בזו הכללה והפציר ברחמים והשאילוהו, וזה בוכה שמצטערת על בן זוגה ותנת דעתך על זה והמתן לסוף הדבר עד שתנדל הקטנה. הלך האיש וכותב הדבר ושמր. ולאחר ימים נתקוטטו האיש ואשתו וגרשה ונשא אותה הקטנה שכבר הגדילה. ואירוע שהיה המקדש הרב הנזכר זכר האיש אותה נבואה שהגיד החכם, והלך לראות לשבח לבורא עולם, וסביר האיש שכבר שבח הרב העני של הבית ובשיצאו הלך האיש ללוותו והנה הרב מוכירעו עדרין אתה זובר מה שהגדתי לך על האיש הזה ובת זוגו אמר אמרת **שאני זכר**. וזהו שאחז"ל

זכות יצחק

לה* לשונו כשרות.

לו ראש תיבות חמור גמור.

לז עיין שו"ת פועלת צדיק חלק א' סימן ב'

ואלו הפסולים משום קורבה.

שני לבן שמעון, ובן בן רAOבּן נקרא שלישי. הרי שבן שמעון ובן בן רAOבּן נקראים שלישיים בשיוך שני וכשרים להheid. אלו אמה והוא אלכלמי פסול, דהו ראשון בראשון מז. בן באללה מה פסול, הא שני בשני הוא. ולד אבן באללה מה כשר דהו שלישי בשני. זוג בנת באללה וזוג בנת עמהם פסולים דהו שני בשני. זוג בנת אלתה וזוג בנת אליהם פסולים להצטראף עמו דהו להו שני בראשון, שהבעל כאשתו. ובניהם כשרים הם להצטראף עמו שהם נקראים שלישיים בשני ושלישי בראשון. ומיהו אם נירש אחד מהם או מטה אשתו נתפרדה חbillah וחورو לכרשותן. ודוקא הבעלים אבל בניהם עדין פסולים הם. אבי החתןوابי

כב) אליהלי פסול דהוי ראשוני. בן אליהטל פסול דהוי שני בראשון. בני שני אחים כגון רAOבּן ושמעון שהיו להם שני בנים הבניים פסולים לעדרות דהו שני בשני. يعني עיאל אלעם. ואמא אבנה עיאל אלעם כשרים لأنיהם שלישים באללה يعني אלהת אללה גיל. מTEL רAOבּן ושמעון גיל ונקראים ראשוני, ועיאליהם גיל ונקראים שלישי ועיאל עיאליהם גilm ונקראים שלישי וכדאלקמא רAOבּן ולד בן שמעון כשרים, לאזמבּ רAOבּן הוא ראשון לשמעון גד אלילקמא*. ולד אבן שמעון נקרא שלישי הרי שלישי בראשון כשר. וכדאלקמא שני בשלישי כשר, כיצד, בן רAOבּן נקרא

זכות יצחק

לח תרגום ללשון"ק, אחיו.

טל בו אחיו.

מ ר"ל בני הדוד. אבל בני בני הדוד כשרים, לפי שהם שלישי בשלישי, ר"ל דור שלישי. כמו רAOבּן ושמעון דור, ונקראים ראשוני. ובניהם דור, ונקראים שני, ובניהם דור.

מא וכו'.

מבּ כי.

מבּ*. זקינו של הבן.

mag achim amo, ve-ho [hakara b-lashon urav] "la'al".

מד הטעם מפני שהאמים עם בנה קראוון בראשון הם, כמו האב.

מה בן אחיכם.

מו בעל בת אחיכם ובעל בת אחיכם.

מז ובעל בת אחיכם ובעל בת אחיכם.

וְאַבְן אֲבָנָהִי הָוּ פָסֹל לְהֵם וְהֵם
פָסֹלִים לֹו דְהֻוּ שְׁנִי בְּרָאשָׁוֹן. חָרְגָנוּ
פָסֹל דְהֻוּ רָאשָׁוֹן בְּשְׁנִי. בְּנָנוּ וְחָרְגָנוּ
פָסֹלִים דְהֻוּ שְׁנִי בְּשְׁנִי. וּבְנֵיהֶם זֶה
לְזֶה זֶה עַמְּדָה כְּשָׂרִים. חָרְגָנוּ פִי בְּנִי
אֲשֶׁתוֹ מַאֲיִשָּׁה הָרָאשָׁוֹנִיָּה.

הַכְּלָה כְּשָׂרִים לְהָעֵד זֶה לְזֶה, אוֹ זֶה עַל
זֶה, אוֹ יַצְטַרְפּוּ לְהָעֵד זֶה עַמְּדָה
דְהַקּוּרְבָּה נִפְלָה עַל בְּנֵיהֶם לְבָרָד.
זֶה עַמְתָּה דִי הִיא אֲכַת אַבּוּמִיחָ פָסֹל
דְהֻוּ רָאשָׁוֹן בְּשְׁנִי. אֲבָן עַמְתָּה מִטְ גַּבְ
פָסֹל דְהֻוּ לִיהְ שְׁנִי בְּשְׁנִי. אֲבָן בְּנָתָה

זכות יצחק

מִתְ בּוּ בְּתוּ וּבּוּ בְּנוּ.

נָא הַדִּינִים שְׁסִידָר הַרְבָּבָה כָּאוּ לְקוֹחִים וּבְנוּיִם עַל פִּי הַרְמָבָ"ס פָּרָק י"ג מִהְלָכוֹת עֲדוֹת
וְשְׁלַחוֹ עֲרוֹד חֹשֶׁן הַמִּשְׁפְּט סִימָנוּ ל"ג. וַיְשַׁלֵּחַ הַעִיר כִּי מַה שְׁכַתְבָּה דְשִׁלְישִׁי בְּרָאשָׁוֹן כְּשָׂרָה, כָּוּ הִיא
דַעַת הַרְיִ"פְּ וְהַרְמָבָ"ס שֵׁם הַלְּכָה ד'. אֶךְ לְרַבְינוֹ תֶּם פָסֹל כְּדִיאַתָּה בְּתוֹסְפוֹת סְנַהְדְרִין דָרְכָה.
ד"ה רַבָּ. וּמְרוֹן הַשְּׁלַחוֹ עֲרוֹד שֵׁם סְעִיף ב' שְׁנָאָם בְּמַחְלוֹקָת, וּבְסְתָמָם פְּסָק לְהַכְשִׁיר, וּבְשֵׁם יִשְׁׁ
אָוּמָרִים הַבִּיא לְפָסֹל. וּכְפִי הַכָּלֵל כִּשְׁהָוָא כּוֹתֵב סְתִמְמָה וַיֵּשׁ, הַיְינוּ שְׁסּוּבָר לְחַשׁוֹשׁ לִי"א לְכִתְחִילָה
כִּמְבוֹאָר בְּתִשׁוּבָותִי עָוֹלָת יִצְחָק חָלָק א' סִימָנוּ ק"ד אֹתָה ב'. וְהַרְמָ"א בְּהַגָּה שֵׁם סִימָים ע"ד הַיְשָׁ
אָוּמָרִים, שְׁכַן רָאוּי לְהַוּרֹת כְּמוֹתָם יְעוּשָׁ. אֶךְ הַרְבָּבָה נְרָאָה דְלָא חִישׁ לְשִׁיטָה זוּ כָּלָל.
וְאָוּלִי טָעָמוּ מִפְנֵי שְׁדַעַת רַבְינוֹ הַרְמָבָ"ס מָאָרִיה דָאָתָרִין הִיא כָּוּ להַקֵּל. וּעְיָנוּ מ"ש בְּס"ד בְּעָנִי
יִצְחָק עַל שְׁלַחוֹ עֲרוֹד הַמִּקְוָצָר חָלָק יְוָרָה דַעַת הַלְּכָות הַפְּסָק טָהָרָה וּז' נְקִיִּים אֹתָה ג' ד"ה
וּבְבָאָרוֹת. **וּמְצָאתִי** כתוב בְּדָרְכָה שְׁבִתְחִילָת סְפָר שְׁלַחוֹ עֲרוֹד אַהֲעַז' וְחַשְׁן הַמִּשְׁפְּט כְּתָ"י יִשְׁׁן,
שְׁבִתְדִין צְנָעָא נְשָׁאָלָו בְּעָנִיּוֹן עַדְעַת רַבְינוֹ הַרְמָבָ"ס מָאָרִיה דָאָתָרִין הִיא כָּוּ להַקֵּל. וּעְיָנוּ מ"ש בְּס"ד בְּעָנִי
בְּמַז"ל ע"ה לְקֹולָא. וּרְבוֹ הַפּוֹסְקִים פּוֹסְקִים כָּוּ כְּשַׁנִּי עַמְודִי הַוָּרָאָה וּכְשֵׁר הַדָּבָר אָפִילָו בְּעָנִי
גִּיטְיוֹן, וְכָל שְׁכַן שְׁלִישִׁי בְּשְׁלִישִׁי לְכָלִי עַלְמָא כְּשָׂרָה. וּלְעָנִיּוֹן סּוּפָר שְׁהָוָא קָרָוב, הַנִּי מַיְלִי
לְכִתְחִילָה. וּבְמָקוֹם הַדּוֹחָק אָוּ שְׁכַבְרָנְכַתְבָּה הַגַּט, יִשְׁלַחְשְׁרָוּ אָפִילָו הַיָּה קָרָוב דָאָרִיתָא,
שָׁאַיְן זֶה אָלָא דָרְךָ חֻמְרָא עַכְלָל. וְהַרְוָאָה יְרָאָה שְׁהָוָא ט"ס, וְצַ"ל שְׁלִישִׁי בְּרָאשָׁוֹן. כִּי עֲדוֹת
שְׁלִישִׁי בְּשְׁנִי לֹא רַק לְרַיִ"פְּ וְרַמְבָ"ס כְּשָׁר אָלָא גַם לְרַבְינוֹ תֶּם. וְכָוּ נְקַטוּ כָל הַפּוֹסְקִים לְהַלְכָה
וְעַ"ע פִּירּוֹשׁ הַרְדְּבָ"ז עַל הַרְמָבָ"ס שֵׁם הַלְּכָה ג'}. וּמְדְכַתְבָוּ בְּסִיפָא לְעָנִיּוֹן סּוּפָר שְׁהָוָא קָרָוב, שְׁלָא
יִכְתּוֹב הַגַּט לְכִתְחִילָה וּמִקְוָרָם מִהְגָּהָת הַרְמָ"א אַהֲעַז' סִימָנוּ קְכָ"ג סְעִיף א', וּעְיָנוּ חַלְקַת מַחְוקָק שֵׁם
דְלַהְבִּית יוֹסֵף אִין חָשׁ בְּזָה אָפִילָו עַל דָרְךָ מַהְיָה טָבָוָה נִילָף לְרִישָׁא דְשִׁלְישִׁי בְּרָאשָׁוֹן כּוֹנוֹתָם דְכָשָׁר
אָפִילָו לְכִתְחִילָה. אָמַנָּם אָמַן כְּוֹ סִבְרָתָם תָּמוֹהָה לְכָאָורה. דְשִׁלְישִׁי בְּרָאשָׁוֹן סּוּסּוּ פְּלוּגָתָא
הִיא בְּגַמְ' מִשְׁאָ"כ סּוּפָר קָרָוב שָׁאַיְן לְזֶה שָׁוָם מִקְוָרָה רַק מַהְרָ"י קָולָוּ מִסְבָּרָא דְנַפְשִׁיה הַחֲמִיר
מִפְנֵי מְרָאִית הַעַיְן וְכָוּ, וּבְשְׁלָמָא הַרְמָ"א חֹשֶׁשׁ לְחֻמְרָא כָּאָנוּ וְשָׁם, אָבֵל הַמִּשְׁמָרִים שֵׁם
וּמַקְלִים כָּאָנוּ, יִצְبָּא בְּאָרְעָא וְכָוּ. וְגַם מַהְרָ"שׁ עַמְרָבָה בְּעַל שְׁתִילִי זִיתִים עַל אַה"ע בְּכַתְ"י, לֹא
הַעֲתִיק דְבָרִי הַרְמָ"א אֶלָּא בְּכִתְבָה דְקָה כְּדִרְכָו בְּכָל אָשָׁר רָאוּי לְהַשְׁמִיט לְדִידָו. וְעַ"ע פָּתָח
הַאֲהָל הַלְכָות גִּיטְיוֹן סִימָנוּ א' סְעִיף י"ד וְסְעִיף י"ח. וּשְׁמָא הַמְעַתִּיק דְבָרִים לֹא דָק, אָוּ הַשְׁמִיט
מִקְצָת מִן הַדָּבָרִים, וְצַ"ע [וְעַ"ע שְׁוֹ"ת פְּעוֹלָת צְדִיק ח"א סִימָנוּ קְנָ"ד].

משמעותם פניהם לבזות ת"ח, ושהוא מחייב דת משה רבינו ע"ה, ומולו הינן בריבית, ועושי עבירות להכעים, ומהללי שבת ויו"ט, והנתנותים כתף סוררת נגד דברי חכמים, והשוחטים לשדים אף' לרפואה היה. כל אלה פסולים. וגם המאכיל טריפות

בג') וחכמי פיסול עדות הרשעים. לאו דוקא רשיים אלא אף' עמי הארץ שאינם יודעים דבר הלכה פסולים. כיצד פיסול הרשעים, הגולנים וכן הרצחנים, והמוסרים, והגבאים, והמנאפים, וכן השבעניים, והכשפניים, ומבטלי התפילות, והעוינים

זכות יצחק

נב ומשפט.

נג פי' הרגילים לישבע.

נד צ"ל ומלווי ביו"ד לשון רבים.

נה מי דנקט הרב המחבר כי בנסיבות אעפ' שלא נזכר בפוסקים בהדייא, נראה כי הוא על פי מה שדרנו על זה חכמי תימן בדור שלפניו כמובא בספר לך טוב על הלכות שחיטה לר"ס בוטא ושיצ"ל בצלום מכת"י, ירושלים התשכ"ח) בדף רל"ג בתשובה מהר"י עזורי, והסכים לו הראב"ד כמה"ר יוסף קארה ותלמידו של מהרי"ץ) שהמקיפים עורך על ראש החולה שיש בו סכנת שדים בר מיננו, דומה לתקורת עבודה זרה, וזה אסור לנו מזו התורה שנא' ויקרא ז, ז') ולא יזכה עוד את זבחיהם לשעריהם וכוכ' ובפרט המוליכים השוחט אצל החולה ומকיפים עליו את העורך ושוחט אותו מיד אצלו אפילו שעשו שעה לרפואה, מפני שהשוחט עצמו כל כוונתו לרפאת את החולה. אבל נראה להקל בהמקיפים בלי ידיעת השוחט ואין אמרים שום דבר ומוליכים אח"כ העורך אל השוחט, שנמצא שוחט כשר שחיטות. אכן קיימ"ל ודאין חושין אלא למחשבת הזובה, לא למחשבת בעל הבהמה [כמבואר בגמ' חולין דף ל]: ובזבח תודה למhari"ץ סימנו ד' סק"ג. יב"נ] ובאופן זה בלבד מותר לברך ולשוחט ולכסתות ולאכול הבשר יעשה"ב. ובירורה דעה סימנו קע"ט סעיף ט"ז י"ח ואחרונים שם. ובנהלת יוסף ח"ב מנהגים דף י"ט כ"ג מה שהאריך בעניינים כגון אלו. **וראו** לצרף לזה מה שמצאתי בזה"ש כת"י להריצ"א וזה לשונו, בהיות שיש קצר מבני עמיינו מאמנים לדברי הבא שאמורים המהביבים, שיש חולין ב"מ שרפואתו לשוחט תרגול ולהתרפאות בدمו. ושאלתי לאחד קדוש מחברי, שמו חיים יוסף קרח נר"ו מהו לשחטו להם, אם יש איסור לשחטו להם, אם לאו. והשיב לי ששאל כוונת השוחט שישחטו לשם היתר אכילה, והם מה שירצטו יעשו. ויקדים לשפוך הולך אחר כילוח הדם שהוא וدم הנפש ולמצותו לתוך העפר, כדי לקיים בו מצות כיסוי והנשאר בדם ימיצה אל יסוד תאומות הרעועה ודעתם הנفسdet. והב"ה יקיים בנו ובכל עמו ישראל, מקרה שכתוב והסיר ה' מפרק כל חולין ותהיה רפואיתינו על ידו ב"ה כדי שלא נפנה לדברי הבאי אוכי"ר. [אגב יש להעיר על מה שקרה שם בספר לך טוב לעניין זה דין השוחט לשם הגני"ם, כי הדבר מתבאר ממה שכותב זאת אח"כ שוב על דברי הרמב"ם פרק ב' מהלכות שחיטה הלוי"ד שכונתו לראשי תיבות גבעות נהרות ימים מדברות. אך מסתבר שנטכוון בזה גם לרמז על שדים, כי שד בלשון ערבי גני].

שבטליתו. יה"ה בכנף בגדו שאין בו ציצית כלומר בנף לבושו. ואף"י שלף לו נعلו והקנה אותו בו דכתי וזו את לפנים בישראל וכוכ' שלף איש נعلו ונתן לרעהו ורות ד, ז. אלא שתיקנו להקנות בכנף הטלית. אבל אין מקנים בפירות, ולא באסימון והוא מطبع חלק שאין בו כתוב, וhaven't.

לישראל ה"ז מהערינים. ואם חזרו למועד ושבו לפני ה' יתרך בפרהסיא חזרים לכשרותם. וכך שבי הר"ר יוסף טראני ז"ל בתשובהו בראש חלק יורה דעת עש"ב.

כך) ופי' בכל הכספיינו היינו בצדצית

זכות יצחק

נו עיון לעיל סעיף גג. נז פשטן הדבר שמו הדין אפשר לעשות הקניין בכלל בגדי, כדמותו גם' בבא מציעא דר מז. ונדרים דר מז: וכל הגאנונים והמפרשים והפוסקים, שהזכירו לשוננותם, גלימא, סודר. [ונעל שהוזכר ברות ד, ז', שלף איש נعلו, עיון בפירוש ר"א אבן עזרא ושורש ישו שם], ורק פירות ומطبع לא מהני. אמנים המנהג בתימנו על הרוב היה לעשות הקניין בכנף הטלית שיש בו ציצית, שננתנו לו הרבה לאחיז שם ג' על ג' אצבעות עם הציציות שבו. ולאו דוקא בחתונה, אלא בכל זמן שעושים קניין לאיזה צורך שייהי, נהגו לעשותו בטלית מצויצת. ואעפ"י שסודר שהזכירו גם' נדרים שם היינו לאו דוקא טלית מצויצת, וכמ"ש בס"ד בשלחן ערוד המקוצר סימן ח' הערכה נ"ה). מכל מקום, יש מקור קודם לכך לעשות זהה דוקא, בפירוש רס"ג משליו ו' א', על פסוק בני אם ערבת לרעך ז"ל,Auf'yi שלא ערבת בעדים אלא במה שנагו בו הסוחרים בתקיעת כף או במסירת טבעת או כל הדומה לכך, אמרו תקעת לזר כף. וכל שכן מסירת הנעל שנагו בו אבותינו לקיום עסקיהם כמו שנאמר זאת לפנים בישראל וגוי. וכל שכן הקניין אשר הסכימו עליו הקדמוניים מארחי כו, והוא חשוב מכל גdag לפי שהוא זכרו המצוות ע"כ. הרי שרמז בסוף דבריו לציצית, שנאמר בו ובמדבר ט"ו, ט"ל) וראיתם אותו זכרתם את כל מצות ה' וגוי. ומרוב רגילות פשיטות העניין אצל לא הזכירו בהדייה. ורבבי שמחה תלמידו של רש"י במחוז ויטרי סימן ת"ע הביא גם כן שהקניין בכנף הבגד, אלא שלא הזכיר ציצית ז"ל, אחד מן העדים לוקח בגדו ונונטו ביד החתנו, ועוד הוא במקום כליה, שהיה כמו לוקח, ומוקמינו הלכתא כמו אמר בפרק הזהב וב"מ דר מ"ז) קוניון בכליו של לוקח וכוכ' יעשה"ב. ובמה שכתבתי בס"ד עוד בעניין זה בטופס כתובות שער עיטור הכתובת אות פ' דר ק"מ ד"ה וברור.

פירוש הכתובת

הישראלית עד שיקדש אותה בעדים כשרים. והאשה מתקדשת באחד מני דברים בכסף או בשטר או בביאת. והשטר היא הכתובת. וכולן דוקא בשני עדדים. ואפילו הביאה אם רצתה ל夸שה בביאת, צריך להעמיד שני עדדים כשרים, ויכניס הכללה לחדר ויסגור הדרלת וישמש עמה, והעדדים עומדים בחוץ.

ונางנו ל夸ש בשלשה דברים הנזכרים^ז וכולן בעדים מפני כבודן של ישראל. ושלא יהיו בנות ישראל

א) כתובה פירוש מה שהחתן חייב לכללה ומה שהכללה צריכה לעשות ולשםוע להחתן והוא מלשון ישעה לה, ט) מכתב להזקיהו. שהוא גilioי כל דבר הכספי.

ב) ודע שכותב הרמב"ם ז"ל ואישות פ"ח הל"א שקודם שניתנה תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם ישרה בעיניו מביאה לבתו ובא עליה בדרך כלל הארץ ותהיה לו לאשה. ומשניתנה תורה נאפרו הנשים על האיש

זכות יצחק

א עינו רמב"ם פ"ב מアイשות הלכה ה' שמתבאר ממנו שאף הארבעה דברים שזוכה בהם הבעל, גם הם שייכים לכתחבה אף"י שלא נכתבו בה.

ב מכל מקום עדיין צריך比亚ור למה דוקא שטר זה נקרא כן, וכי בשאר שטרות אין בהם גילוי כל דבר הכספי, ובתקופה לטופס כתובותאות ב' הארכתי בס"ד.

ג לכואורה דברי המחבר תמהווים מאד, כי קדושין בשטר לאו היינו הכתובת כלל, אלא שכותב לה הרי את מקודשת לי, ונוטנו לה בפני שני עדדים, כמפורט ברמב"ם פרק ג' מהלכות אישות הלכה ג', ובתוס"ע אבן העזר סימנו ל"ב. ויש לישב כי כוונתו שהכתובת מועילה גם כו מדין שטר קידושים, מפני שכותבים בה שאמר החתן לכלה "הו לי לאנטו כדת משה וישראל", וכמברואר זה בספר ארחות חיים ריש הלכות כתובות דרך ב' דף ע', ואכמ"ל.

ד גם זה נראה תמורה מאד לומר שמקדשו בביאה, אדרבה קימל' שהמקדש בביאה מכיו אותו מכת מרומות כמו שפסק הרמב"ם פרק ג' מהלכות אישות הלכה כ"א ובתוס"ע סימנו כ"ו סעיף ד'. רק עושים ייחוד הרاوي לביאת, ואין מי שבא אליה אז ועיין שו"ת פועלת צדיק ח"א סימנו קי"ח). ק"ו בתימן שמתבבישים החתן והכללה מאור זה מזה ובkowski מדברים בשעת הייחוד, כיוון שלא היו נהגים כלל לשבת יהדי קודם הנישואין מרוב הצניעות, ועיין על זה בתשובותי עולת יצחק חלק א' סימנו קנ"א אות ב' ד"ה אבל. מיהו אפילו יבוא אליה אז, אין זה קידושין בביאה, כיון שכדי שישחט זה קידושין צריך לומר לה קודם לכך בפני עדדים הרי את מקודשת לי בביאה זו, כמו ש"פ הרמב"ם שם הלכה ה', ובתוס"ע שם סימנו ל"ג סעיף א'. ועיין עוד שו"ת

ומה נתנו לך, לא ישבחם ויגלה מסתוריהם. שלא יקפזו עליו בני אדם מפני השבח ויפסידו מהמו נמצאו זה שנייה טבעו היה נרמא בנזיקין. אלא אמר נכנסנו אצלם והنم בשאר כל אדם, ברוכים יהיו.

מתבוזת ח"ו. ועוד שלא יהיו בני ישראל פרוצים, ולפי שהזונג צרייך צניעות. שכן אמרו בגמ' (כתובות ח:) הכל יודען למה נכנסה כלה לחופה, והמנבל את פיו אפילו חתמו לו בשם ע' שנה לטובה נהפק לרעה ב"מ.

ד) בך ובך בשבא וכו' עד שנת בך ובך. זה למדוהו (מייצחק אבינו ע"ה שכותב בו (בראשית כה, ב) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה) ממה שנתקדשו ישראל להקב"ה בשעה שניתן להם את התורה, שזכור היום והחדש והשנה דכתייב (שמות יט, א) בחדרש השלישי ליצאת בני ישראל וכו'. וככתייב (שם יא) והיו נכונים לשלהלשת ימים. וככתייב (שם טז) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. וככתייב (שם יב, מא) ויהי מקץ ל' שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה וכו'. נמצא שמקרא זה גילה איזה שנה יצאו ובחדרש השלישי לשנה זו נתתקדשו לש"ת, דכתייב ואראשתייך לי.

ג) עוד אמרו בגמרא (עיין ב"מ כי) בתלתא משנין. בפוריא, במסכתא, ובאושפיזיא. בפוריא, היינו תשמש המטה שמצוה לשנות. שם אמר אחד לחברו, אתה בא על אשתק. יאמר לאו, משום צניעות ומטעם שלא יורגלו לשאול זה לזה מדבר זה ויובאו לידי פריצות. במסכתא, אם שאלוהו אתה בקי במסכתא פלונית יאמר לאו שלא גילה שהוא ת"ח ויחזיק טובה לעצמו וככתייב (משל כי, ב) יהלך זר ולא פיך. באושפיזיא, שם נתארח עם אדםocab וכבדו והאכilio והש��הו ונתן לו כל טוב ה). ובצאתו שאלוהו מה עשו לך,

זכות יצחק

פעולות צדיק ח"ג סימנו צ"ג. אלא על כרחנו לא נתכוון הרב המחבר כפשוטו של דברים, רק משום דקימ"ל הוא עידי ייחוד הוא והוא עידי ביאה, כתוב בסגנון זה, לרוב חריפותו, וכיון ורש כדרךו. וע"ע ערדוק השלחן אהע"ז סימנו נ"ה סעיף ט"ו.

ה מכאן ואילך הרב המחבר הולך וմבادر נוסח הכתובה וכפי מנוגה ק"ק תימן יע"א. ואני הקטן כבר הרחבותי והארכתי מאד בס"ד בפירוש כל פרט ופרט מענייני הכתובה בספריו הקטן טופס כתובות, וגם הבאתי חלק ניכר מדבריו, ולכון לא נרחב כאן והמעיין ידרשנו ממש והוא לאחדים בידו.

השרוי بلا אשה שרוי بلا טובה, بلا שמחה, بلا ברכה, بلا חומה, بلا שלום. אי נמי מה המים חיים לעולם כך האשה חיים לבולה. שאופה ומבשלה, ועשה כל צרכי בעלה, ומנדלת בניו. וכמ"ש בגמ' אין בית אלא אשה. ראמ אין לו אשה מה יעשה אם יביא חטאים מן השוק חטאים כוסס, ופי יקרט אלבר חב). אין זה אלא חי צער.

אי נמי זכר המים לסימן טוב בשם שהמים אין בהם שום קושי אלא טובים ורכבים והן יפים ומוסיעלים בכמה תועלות. כך האשה תהיה טובה ורוכה שאין בה שום קושי וייה בה כמה הצלחות לבולה. ולפיכך יש שנהנו שיתענה החתן ביום חתונתו עד שישלים לקדש וזו סגולה למחילת עוננותיו. וכדי שיתן אל לבו בעת שקורין הכתובת שיפוך שיחה ותפילה לפני שומע תפילה, שיצליה מעשיו בקידושין אלו, וייהו לשлом השקטה ובטהה, ובשעה זו הוא רצוי לפני הש"ת, ודבריו נשמעים, ותפילתו היא מתבלת, ואין שטן ואין פגע רע כי הוא עוסק במצבה, ושלוחיו מצוה אין נזוקין בעורת האל.

באמונה. (הושע ב, כב) ובקידוש שני בהקמת המשכן שנעשה היזוג והיחוד למעלה לזריר ונוקביה ולמטה להקב"ה ולישראל דכתיב (שם מ, ב) ביום החדש הראשון באחד לחדר וכתיב בתורה (שם יז) ויהי חדש הראשון בשנה השנית באחד לחדר הוקם המשכן (כגלו"ד).

ה) במתא פלוני. מדכתיב ושמות יט, ט וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר. גילה המקום שבו נתקרשו ישראל.

ו) ועל בירין דמיין או עינא דמייא או בריכא פלוני. מה שתיקנו להזuir מקור המים בכתובת. הוא לסימן טוב כדי שימושו הנישואין לעולם בלי הפסק ח"ו בין האיש והאשה. ועוד כי המים חלקים ורכבים אם נכנס במים לא ירניש בו ממשות ואם ישתח לא ירניש בגרונו שום קושי, כמו כן לסימן שלא יהיה באשה שום קושי בכל דרכיה. [אי נמי] כמו שאין העמדה לעולם ללא מים, כך אין העמדה לאדם ללא אשה. דכתיב (בראשית ב, יח) אעשה לו עוז בגדו. ואמרו רוזל ויבמות סב) כל

זכות יצחק

שבוצותו שהקדמים בתורה ובמצות זכינו למצות קידושין.

ט) אֵיך פָלוֹנִי בֶן פָלוֹנִי, למה מזוכירין שמו ושם אביו. למרוחה מיצחק אבינו דכתיב ונראשית כה, יט אלה תולדות יצחק בן אברם, וסמיך ליה ויהי יצחק בן מ' שנה בקחתו את רבקה בת בתואל, ונאמרה קייחא גבי יצחק והן הקידושים דכתיב (דברים כד, ח) כי יקח איש אשה ואין קייחא אלא בכסת. מנין שנאמר ונראשית כג, יט נתתי כספ השדרה קח מני. ועוד אנו למרין מאחרן דכתיב ושמתו, כת ויקח אהרן את אלישבע.

י) וְאַנְתִי כָלְתָא בְתּוֹלָתָא, פלונית בת פלוני. ומזוכירין שמה ושם אביה מדכתיב את רבקה בת בתואל הארמי (ונראשית כה, כ), וכתי" ושמתו, כת אלישבע בת עמנדב, אסנת בת פוטיפרע (ונראשית מא, מה).

יא) בְתּוֹלָתָא. מדכתיב ונראשית כד, טז והנערה טובה מראה מאד בתולה. וכותבין בכחובה בתולה קודם שיבוא עליה.ומי יודע אם בתולה היא או בעולח? אלא ידוע שישראל קדושים הם והקב"ה מעיד בהם דכתיב (שה"ש ד, יב) גן נעל אחוזתי כלה גל נעל מעין חתום. ואם ימצא אחד מני אלף בעולח היא בטלת

ז) דילה מותבה, לפי שאין בונים עיר אלא אם יש מים שהוא יישוב העיר וזהו מותבה פ"י מושבה. כי הכל תלוי במים יותר מהמזון. כי המים יש בו כמה צרכיהם, לשחות, ולח伙ין, וללוש בו, ולבשל בו, ולגבל טיט לבניין, ולכבס בגדרים, ולטהר בו כלים ונשים, ולהשקות בהמתו, ולהשקות הזרעים, ולהתקין מלאכה חז מלאת מתכות או אריגת גדרים. הרי שככלות חי האדם תלויות במים.

ח) בְזֹכֶת אֶבְרָהָם אָבוֹנָא, Mai טעמא אברם ולא יצחק ויעקב. אלא, כי הדבר ידוע דכל הגויים ערלים ואין קידושין לעREL, ולפי שאברהם נצווה במילה וכתי" אחר המילה ונראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמי. הרי שלא נקרא תמים אלא במילה. ובזכותו זכינו למצות הקידושים. וכתי" ויקרא כ, ז) והתקדשתם, נ"ל שהוא במילה. והייתם קדושים, בנישואים. כי קדוש אני, תלמדו מדרבי מה אני מקומי קדושים ומלacci קדושים, זיווגי מידותי קדושים, כך אתם תהיו קדושים. אי נמי לפי שאברהם קיים את התורה כולה דכתבי (ונראשית כו, ח) עקב אשר שמע אברהם בקולו וכו' וכתייב שם יח, יט) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחורי ושמרו וכו'. הרי

אלישבע וכו'. לא תקשי לך חרוא דלאו זמן נישואין كما אמר קרא, כי אם בשעה שייחסן הכתוב בפרשת וארא כא מדבר לנישואין.

אנ' הא קדימ קרא רוייה עמרם את יוכבר ותלד לו את אהרן וסמיד ליה ויקח אהרן, ויהבנ.

ברוב, דלאו בשפתי עסקין, וכי שופטני רשיים ושוטים. והראה משלו מית בת דברי שהיה פטפטנית ונלבדה במצרים ופרסמה הכתובת.

ואם תאמר ולה לא אהרן כשנשא אלישבע לא נזכר שם עמרם אביו אלא אמר ושמי ו, כי ויקח אהרן [את]

זכות יצחק

זה שמע שכשידוע להם שהיא בעולה, אין לכתוב שקר "בתולתה". ומצינו שדנו הפוסקים אם לכתחזק באופנו זה "בעולתה" עיין תשב"ז חלק ג' סימן ש"א, וכן ביהודה תניניא אהע"ז סוף סימן לג, ושו"ת הגראע"א תניניא סימנו ע"ב, ופתחי תשובה אהע"ז סימנו ס"ו סק"ה, ושו"ת עין יצחק סימנו ע"ב, ושו"ת מנחת יצחק חלק ג' סימנו קט"ז. ובמ"ש בס"ד בטופס כתובות שער שלישי בהוראות למילוי הכתובת אותן י"א י"ג. ומצأتي בזה תשובה כת"י למה"ר יוסף קארה תלמידו של מהרי"ז בזה"ל, בתולה שנבעלה בין באונס בין ברצון, אין לה אלא כתובת בעולות. וכך כתובין בכתובת, כתלה בעולתה, או דrostat-אברה ע"כ. ומקור סגנון דrostat-גבר, הוא על פי המשנה בפרק קמא דכתובות דף יג. היא אומרת מוכת-עץ אני. והוא אומר לא כי אלא דrostat איש את וכו', יעוז. אלא מפני שלשון הכתובת ארמי, הוצרך לשנות מקום איש, גבר, ופירש הרע"ו שם, דrostat-איש. בעולת-איש, ע"כ. ולשון זה שידך בנבעלה באונס וכ"כ בתפאי שם) דומיא דחולין דף מב. דrostat הזאב בדקה. דrostat הארי בגסה וכו'. וכי שלא לביאה בפרהסיא, נלע"ד שאפשר לדלג תיבת זו בשעת קריית הכתובת, או לקורתה בגמגם, אבל לעודים החותמים צריכה להודיע זאת, שיידוע על מה הם חותמים, וכמו שהבאתי כל זה בטופס כתובות שער עיטור הכתובת אותן י"ט דף פ"ט יעוז.

ומצאתי עוד אחר זמן בכתב"י חכם אחד לא נודע שמו מלפני ממתיים וחמשים שנה או יותר, בסוף ספר כת"י בזה"ל, נוסח כתובת בעולה, כתלה בעולתה. וכתובהמנה, כדי גרשא, ודא נדונית דהנעילת ליה מאיה' קפלת פצה. ודי יהב לה בעלה חתנה במתנתא קמייתא. למסין קפלת, פצה, עד סוף. [כוונתו שהנדונית בעולה כמו גרשא ואלמנה שהם מהא קפלת, משא"כ המתנה חמשים, כשית מהרי"ז וסייעתו וכמו שביארנו בס"ד בטופס כתובות שער עיטור הכתובת אותן נ"א. יב"ו]. ואם אינה בעולה ממש, אלא מוכת-עץ, כותב כתלה מחייבת אua [הינו מוכת עץ בלשה"ק. אבל לשונו מחייבת אינו מדויק, כי סגנון זה אינו תרגום מוכת אלא מכת, כלומר שהיא המכה, והניקוד הנז"ל,כו היא בכתב"י וצ"ע. ועל"פ מובן שבחר גם בזה לכתוב לשון ארמי דוקא, כיתר לשונו הכתובת כמו גרשא ארמלטה, חלוצתא וכנג"ל. יב"ו]. וכותב גם כוונה כתובת גרשא [הכי קיימת לו בשולחן עורך אהע"ז סימנו ס"ז סעיף ה']. אך במשפט הכתובת שער ה' דף ש' ע"א ראוי שכתב דאר שמו הדין מי שנשרו בתוליה מחמת חולין או נפילה או ניתוח וכי"ב כתובתה רק מנה כמ"ש בשו"ע הנז"ל, מ"מ מצד

בקוללה. וכן עינינו רואות אם יבוא אדם באפילה ויישמע קול מדבר, אם הוא רגיל אצל תמיד הוא יידע שהוא פלוני.

אי נמי לפि שהזונג נקרא אכילת לחם דכתי ובראשית לט, זו כי אם הלחם אשר הוא אוכל. ובתיב ומשלי ל, ט אכלה ומחתה פיה. ואמרו ז"ל ט שנים שהיו שלא יודען איש עם אשתו אלא אם כן דיבר עמה בתחילת. וראיה מהסומה שכשהוא רוצה להזונג עם אשתו והוא סומה אין רואה אותה ושما אינה אשתו, ואחו"ל שידבר עמה תחילתה כדי שיישמע קולה וידע צריך להזמיןנה תחילתה ודרכו.

יב) هوיל לאנתו. פי' היבני עצמא לילבדיו וזהי הזמנה. לפי שאין לו לאדם לשמש עם מטהו אלא בהזמנה. וראיה מיהודה שכשרצתה להזונג עם תמר אמר לה ובראשית לה, טז) הבה נא אבוא אליך. כלומר שרמו לה שתהא מוכנת לך ושאל לה טהורת את? פנוייה את? ומכאן למדנו שלא יודען איש עם אשתו אלא אם כן דיבר עמה בתחילת. וראיה מהסומה שכשהוא רוצה להזונג עם אשתו והוא סומה אין רואה אותה ושما אינה אשתו, ואחו"ל שידבר עמה תחילתה כדי שיישמע קולה וידע שהיא אשתו, שהסומה בקי להכיר

זכות יצחק

המנג כותבון לה מאותים, כמ"ש מהרי"ע בבית יהודה במנגאי אלג'יר סימן ס"ד והובא ג"כ בס' נהג בחכמה לר"י בן נאים דף ק"ה, בתולה שנשרו בתוליה בנפילה וכיוצא וכ"ז אף"י שמן הדין אין כתובתה אלאמנה, לא נהגו בכך ולעולם כתובים מאותים, دائ אפשר שלא ישארו מעט מון הבתולים יעוז". אבל נראה שאינו זה מנג כל הספרדים זולת בארצותיהם של מהרי"ע ור"י בן נאים, ופשיטה שלא אצל האשכנזים כנראה בהדייא מדברי האחרונים שהובאו באוצר הפוסקים אהע"ז שם דף ע' ע"א, זולת כשידוע שנשרו רק מקטת בתוליה. וכן אצלינו התימנים, כדמות מדברי החכם הנזכר, וכן מהר"ש עמר בעל שתלי זיתים בכת"י לא העיר על דברי השלחן ערוץ שאינו נהגים כו, מכלל דפשיטה דנקיטינו הלכה למעשה שכותבתה רק מנה. יב"ז]. ויבמה כתוב וירבנה ליכי מורה ריבוי דכתב לך אחוי בעליך קדרמה אם בתולה מאותים, ואם גירושה מנה, ואם אין לאחיו המת נכסים, כתוב לה כתובה על נכסים עצמו בתולה מנה. [עיין טופס כתובות דף קע"א קע"ב אות קכ"ח ק"ל. יב"ז]. ובעולה שנכתבה לעיל "כלתא בעולתא" שבא עליה בביתה ובחומתה, ואין לאותו שבא עליה דין אונס אלא אם בא עליה בשדה, לפי שהוא מקרה מלא וזרבים כב, צז כי בשדה מצאה עצקה וגוו'. והטעם שאין כתובין לה כי אם כתובת בעולה מנה לפי שכשבעלה קודם קידושין, עדין לא נתחייב לה בשום דבר, לא מנה ולא מאותים, ומעת הקידושין מתחילה להתחייב לה בעשרה דברים, לא מקודם ואיה דאספה אנטפה שזינתה עמו קודם קידושין עכ"ל.

ט עיין ברכות דף מ"ב ע"ב. ח עיין גיטין דף כ"ג ע"א.

קאי על תלמידי חכמים שסידרו לנו סדרי הקידוש והכתובה ולא קאי על כלל ישראלי.

יד) ואני במיירא דשמייא. פ"י
ואני ברצון השם וגוירטו
אעשה כל התנאים הנזכרים למטה.
לא בכוחי ולא בעוצם ידי אלא הכל
במאמרו, רכתי ודברים ת, יח כי הוא
הנותן לך כח לעשות חיל, ותרגום
אונקלוס ארי הוא יחייב לך חילאי
למKEN נכסין. וכת"י ותהלים עה, ז כי לא
ממושׁא וממערְבָ ולא מדבר הרים כי
אליהם שופט וכו'. ופי' רד"ק ז"ל כי לא
ממושׁא וכו' כלומר הפרשנה אינה
מצד מה שישכימים האדם ליצאת בבורך
השכם למלאתו או למשא ומתן
ובסיבה זו יצליית, או מי שהוא
מתאחר במלאתה או במשא ומתן עד
הערב ויאמר כי בסיבה הרוחתי, כי
אליהם שופט זה ישפיל וזה ירים,
دلמאן די יצבא יתנינהיב. ולא
מדבר הרים פ"י ולא מהדבר
התרומות, ויאמר האדם שהוא
מחודד בלשונו ומרוב בקיותו
בדיבור הוא מתروم ומצליית, לא

וחסידים ואנשי מעשה נהנו שבليل
טבילה מצוה עושים אותו יו"ט.
ויושבים אחר סעודת הלילה יחד הוא
ואשתו ומדבר עמה דברי אהבה
וחיבה כדי שתדע שהוא אוהבה
בודאי. ולקח ספר ולומד בו בפניה
ובעת שקורא היא מסתכלת בו
ומחהמת לו והוא היא מתחמת קודם
לו, ואח"כ בשימוש עמה היא נותנת
דעתה עליו והוא נותן דעתו עליה וסר
מהם כל מחשבת חוץ, והוא מזורע
תחילה ויולדת זכר. מה שאין כן אם
לא ידבר עמה טוב ולא יעשה זה
הסדר, לא יתקרב לבה אליו ומשמש
ומזריע תחילת ויולדת נקבה.

יג) **קדת משה וישראל.** בדת התורה
שניתנה למשה, שהتورה
היא נקראת דת. והוא שאומר הכתוב
ודברים לא, ב) אשדת למו. ופי' רבינו יצחק
אייזובי ז"ל שבזה המקרא כלל תורה
שבכתב ותורה שבע"פ. והוא מימינו
אשר תורה שבכתב, דת למו אותיות
תלמוד היא תורה שבע"פ. ומה
שתיקנו לומר משה וישראל, פי' בעז
חיים ל מהרי"ץ ז"ל כי מלת ישראל,

זכות יצחק

הארכתי על זה בס"ד בטופס כתובות שער עיטור הכתובת אות כ"ג דף צ"ג.
יא בתרגומו "עיצה", שמשמעותו "כח" לא כפשוטו, ולכן מרפא לשונו שם.
יב לישנאDKRA בדניאל ד', י"ד.

אי נמי אפלח, כמשמעותו שאשUber עצמי לעשות במלאה או סחרה ואותן לך כל הצריכים, ואת תהי יושבת צנואה בבית. ואיך, פי' אכבר אותה כמו שצotta התורה. וכמו שצוו חכמים מדברת נבי אברהם בפ' לך לך (בראשית יב, ח) לבית אל ייט אהלה. ופי' רשי' אהלה כתיב, שהקדים אברהם אהל שרה לאהלו. הרי שחלק לה כבוד שהקדימה על עצמה. וכן איתא בגמרא (ב"מ נט) אמר רבא לבני מהו אוקיריו לנשיכו כי היכי דתתעתרו. לימוד שמי שהוא מכבר אשתו יעשה. ועוד אמרו בגמרא (שם) איתתך גוזא נחין ולהיש לה. פירוש אם אשתח קצה השפל עצמן ותטה ותספר לה וזהו דרך כבוד.

טז) ואוזן. פי' כל מיני מזונות לחם ושמן ובשר ויין ופירות, מפני שתיבת מזון כולל כל מיני מאכל. ונלע"ד כי רוז'ל בלאו נ' דברים הנזכרים בפסק שארה בסותה ועונתה לא יגרע בני תיבות אלו. אפלח זו עונת, איך קרוי בסות, ואוזן זה שארה, שבולל כל מיני מזונות. ידוע שהANCES היא הכבוד

עליה דבר זה בלבד כי הכל בידו יתרךשמו. רכתיב (שמואל א, ז) יי' מורייש ומעשיר משפיר אף מרומים. ופי' תיבת מדבר שהוא לשון דיבור מדברת (שה"ש ד, ג) ומדברך נואה פי' ודברך נאה. וקרא אחרינו כתיב (יחזקאל לג, לו) הנדרבים בך. ועיין בשרשיהם ור' יעקב לומברדו זיל.

טו) אפלח ואייך. פי' אפלח הוא תשמש המטה ואמר זה הלשון בדרך צניעות כרכתי' (שמות כא, י) כסותה ועונתה, לא אמר ותשמשה, אלא ועונתה. ותרגום ועבדת ותפלת. וכן (בראשית ב, טו) לعبدת ולשמרה תרגם אונקלוס למפלחה ולמיירה. ובבראי רוז'ל בהלכות נדה ושו"ע יור"ד קצ"ז סעיף ז' של ובודקת האשה עד מקום שהשמש דש. הרי אתה למד שקרא ברית המועור, שימוש. ובערבי קורים לשמש כדים. נמצאת למד שתמש המטה מתכנה בלשון עובודה. ובזהרייג פי' פסוק לא תשתחוה להם ולא תעבדם. שלא תשתחוה להם, קאי על מי שהוא מזונה עם הנזיה שבעת שהוא כורע עליה קרי השתחווה ובעת שימוש עמה קרי עובודה עיי'ש.

זכות יצחק

יג עיין שם בפרש חyi שרה דר קל"א ע"ב ובפירוש כתם פז למהר"ש לביא.

ויש לו ספק מן התורה שני' (שט) כי תאמר אליו שהוא בחיקיך, כאשר יש אומן את היונק. ומינה לפינן שלא נשאם משה בחיקו אלא ניהג וNSTDL בצריכיהם ומוצאים ומובאים, וגם לחים וממים הכל בכלל היה על מרע"ה. נמצאת למד שפירוש ואסובר תיבה כוללת הצריכים אפילו להרכiba על החמור. רמי לנו גדוול מיעקב בחיר יי' שכחוב בו ועיין בראשית לא, ז' וישא יעקב את בניו ואת נשיו וגנו. ואלייעזר עבד אברהם נשא את רבקה עליו דכתיב (בראשית כד, טא) ויקח העבר את רבקה וילך ואמרו במדרשי שנשא את רבקה עליו וברח שלא ירדפו אחרי אנשי ארם נהרים בשבייל המים שהיה עולה בזכות רבקה ושלוחו של אדם כמותו כאלו יצחק נשאה. גם משה רבינו ע"ה כתוב ושמות ז, ט) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור, והבן.

יט) ואכסי יתיכי. אין מדבר על הכספי, אלא מדבר על על הרדייד ועל השמיבחה. דהא מצינו גבי יעל כשהגיעה אליה סיסרא בשעה שברח מהנה אנשי המלחמה

ראמרין בנمرا (שבת קיג) דהוה ר' יוחנן קרי למאניה מכבודתיה פי' שהיה קורא לכוסתו בשם כבודו. וגם בן מצינו גבי חנניה מיישאל ועזריה בשעה שנזרו עליהם להשליכם לבשן האש, לא ביזו את עצמן ופשטו בגדייהם אלא הלו בכבודם מלובשים בגדים נאים. דכתיב (דניאל ג, כא) בפיתה ברבליהון פטשיהון.

ז') ואפרנים. פירוש כל מיני תכשיט ובسمים ונתר ובوريת, וכל מיני שבח כגון צבעים ורקומים, נקראים פרנום. וכמו שאמרו רוז'ל (כתובות ז). נותנים לבלה שלושים יום לפרש את עצמה, ובמשפט המלכים נותנים לבתולה שנים עשר חודש לפחות את עצמה. דכתיב (אסתר ב, יט) ששה חדשים בשמן המור וששה חדשים במסמי ובתמരוקי הנשים.

יח) ואסובר. פירוש שאהא לך אומן CAB ואמ שאמנים את הבה וכתיב (אסתר ב, ז) ויהי אומן את הדרסה וכתיב (במדבר יא, יב) כאשר ישא האומן את היונק ות"ייד כמה דמסובר תורביניית ית נקה. זה הוא מדרבנן

זכות יצחק

י"ד ראש תיבות ותרגם יונתן, אבל צ"ל ותרגם אונקלוס. ט"ו כתובכו מפני שלפי שיטתו נזכר כבר הכספי לעיל "ואיקר" שכספי האדם כבudo.

שמלה ולגבי אשה אמר (שם) לא יהיה
כלי גבר על אשה הרי קאמר על כל
הגבר לא על בנוינו, ואונקלוס תרגם
לא יהיה תיקון זין דגבר על איתך ולא
יתקון גבר בתיקוני איתך.

והנראת לפיה עניות דעתך כי מה
שאמר בכאן כהלהת גוביין, פי'
במשפט האנשים שנותנים מלבושים
לנשיהם יתנהן גם הוא ולא ישנה ויתן
לה מלבושים שהם שונים הפק
המנגן שהשינוי (שאנו) [שנאו]. ולא
עוד אלא שמחמת השינוי יתמהו
הרואים וירדפו אחריה לראותה לאמר
למה זה ומתוך כך יגיע לה נזק ח'ו.
ומלבד זה רע כי תרגום אונקלוס
ילמדנו כי לא תתקון האשה בכלי
מלחמה באיש. וזה תיקון זין דגבר
והיינו כלי זין. וגביה איש פ"י בתיקוני
איתך פ"י קישוטים שלא יתקשת
בתכשייטי אשה. ופירשו במדרשות
שאין עושים בן אלא המנאים אם
ירצה איש ליבנס אצל אשה מתקשת
כאשה ונכנס והרואה סבור שהיא
אשה ולא ירגישיו שנכנס לעבר
עירה. וכן האשה משנה עצמה

הכניסתו לבית והשחתהו חלב כדי
שישתכר דכתיב ושובטים ה, כה) מים
שאל חלב נתנה וכסתהו בשמיכה.
ופירוש רדייד בערבי "אללהפה".
והشمיכה נלע"ד أنها אלרדאaldi
תרדא בה אלאלمراה והוא מא ינטיהא
בגומלהאטז. והוא דרך כבוד
ו贊�וות לאשה. ואמא אלרדיד הוא
אלא סודר צניר מא יגטיא ראה
והכפות בלבד. הוא קולחומי זיל אם
יצאה האשה לשוק בלבד רדייד על
ראשה יוצאה בלבד בתובהית.

ב) כהלהת גוביין יהודאי. פי'
כמנגן ישראל. מכאן שלא
ישנה האדם ממנגן ישראל כל מקום
וממקום לפי מנהגו. ויש לדرك בלשון
זה שאמր כהלהת גוביין ולא אמר
כהלהת נשין, וקרא מカリיז ואומר
(שמות כא, ט) במשפט הבנות יעשה לה.
وترגם אונקלוס כהלהת בת ישראל
יעביר לה. דגוביין לחוד ונשיה לחוד,
ומה זה שאמרו כהלהת גוביין והא
כתיב (דברים כב, ח) לא ילبس גבר
שמלה אשה ולא אמר בנוינו אשה אלא

זכות יצחק

ט"ז תרגום ללשון היא ה"רְדָא" שמתעטפת בו האשה, והוא מה שמכסה אותה בכללותה.
יז אך הרדייד, אינו אלא סודר קטן שאינו מכסה אלא ראה והכפות בלבד והוא מאמרם

ז"ל.

יח עיין כתובות דף ע"ב ע"א.

עליהם דכתיב (שם לא, יט) השמר לך מדבר עם יעקב מטיב עד רע. اي נמי מדברתיך (שם מ') ויאמר יעקב לאחיו لكمו אבנים, סבר לבן שלקטים האבנים כדי שירגמו, לפיכך חנף להם ולבו בל עמו כבלעם שבירך ישראל ולבו בל עמו אלא מיראתו מהקב"ה שאמר לו (במדבר כב, לה) כל אשר אדרבר אליך אותו תדבר הוצרך לברכם. אבל כוונתו לברך את בנותיו בלבד. ואמר אתם ולא אותם בכוונה מכוונת כי אל פתינו ה"א מ"ם גימטריא תנ"ז כמנין אהן כיצד תיבת אתם תמ"ז ועשר אותיות המילוי הרי תנ"ז כמנין אהן.

כא) בקשוט. פ"י באמת ולא לפנים
שאני אומר רוב הדברים
מן הפה ולהוציא ח"ז אלא מלב ומנפש,
בלבי כן פ"י, דשארית ישראל לא
יעשו עליה ולא ידברו כזוב.

כב) **ויהיבנה ליבי מורה**
בתוליכי. והוא מצות התורה
דכתיב ושמות כב, יז) כסוף ישකל כמוחך
הבתולות. ורצה הקב"ה לחיב האיש
לאשה בכסוף מלא בסך הידע כמו

ומיתקנת בכליזין באיש ונכנסת אצל הנואף והרואה סבור שהוא איש ולא יחשו שיש שם עבירה לפיכך הזהיר הכתוב בכך. והר"ש אלקבץ ז"ל בספר שורש יישי כתוב, כי כשהלכו נעמי ורות משדי מואב אמרה נעמי לרות דעך כי יש לפנינו בדרך כמה גויים והם שטופים בזמה ויש חשש דעבירה הן בדרך הן במלון. אבל העצה היועצת שתתקן עצמן כאנשים בחנורה וחוק מלובש באיש שם יראו אותנו יהיו סוברים כי אנשים אחים אנחנו ונצלע עצמנו מהמרקם הרעים וזהו שאמר הכתוב ורות א, יט)itolבנה שתיהם בדרך ודיק הרש"איט מן שתיהם לשון זכר ולא אמר שתיהן לשון נקיבה ודז"ק כי הוא פירוש נכון וחידש.

ואם תאמר והלוא מצינו גבי לבן כשחזר למקוםו אחר שרՃף את יעקב כתוב ובראשית לב, א) וישבם לבן בברך וינשך לבניו ולבנותיו ויברך אותם לשון זכר ולא לשון נקבה והא גם בנותיו בכלל הבנים והיה לו לומר ויברך אותם שהוא כולל זכר ונקבה. ונלע"ד כי לבן הרשע החניף ל יעקב ובנוו אחר שראה שאין לו יכולת

זכות יצחק

יט הר"ר שלמה אלקבץ.
כ עיין טופס כתובות שער עיטור הכתובת דף ק"ו אות ל"ג.

לה תואר ולאחר שהיא נבעל יש לה תואר והדר רכתי וויקרא כי, מ"פ ר' עז הרר. ופי' רבי יצחק אבוחב בעל מנורת המאור ז"ל (ובפרק ק"ט זה המקרא על לאה אמן שילדה ששה בניים. כפות תמרים זו רחל. וענף עז עבות זו לאה. מה הדרס רחוש בעליין כך לאה רחושה בבנים. וערבי נחל זו אמין רחל מה ערבה במושה לפניה המינים כך רחל הייתה במושה לפניה לאה רכתי ובראשית כת, לא) ורחל עקרה. הרי מבואר כי האשה אם נשאת ונבעל יש לה שמחה ושבון ורצון שני' (ישעה נא, א) הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרטם. הביטו אל צור זו אברהם אבינו ובור זה אמין שרה. ואמאי...

שיתפרש. ואם תשאל ולמה יחייבו והלא רצונה (של) האשה רצון גמור להיות נשאות לאיש לאשה יותר ממה שיש רצון לאיש לישא. על דרך יותר ממה שהעגל רוצה לנק פרה רוצה להניך. ואמרו בגמרא (קידושין מא) טב למשיב טן דיו, מלמשיב ארמלו (פי' טן הוא גופו, דו הוא זוג, כלומר טוב לאשה שתשב עם הבעל בזוג מלישב יחידית כאלמנה). ועוד אמרו בגמרא (סנהדרין כב) שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי, והיינו הבעולה בראשונה. שנא' (ישעה נד, ח) כי בועליך עושיך. כי קודם שנבעל עדין היא גולם כמו בור סתום וחתום אין מים בו אין לו תפארת והדר. אבל בור שנפתח והמים נובעים ממן הוא מבורך. בן האשה קודם שנבעל אין

זכות יצחק

כא המשך חסר חבל על דאבדין, ויהא רעוא דишתחוו.

ואנב אורחין נזכרפ כאן שתי העורות הנוגעות להלכה.

כתובה שהיא מודפס בה שהחטו נשבע לkiem, וכמו שהוא מנהג הספרדים בכתובותיהם [ע"יו מה שכתבתי בעניין זה בספר טופס כתובות שער תיקון הכתובה אות י"ז] אבל למעשה החתו לא נשבע כלל ולא העבירו קו על פיסקא זו לסייען מחייב, יש לדון ולעיין בזה עפמש"כ במנחת פתים אהע"ז סימנו ס"ו לגבי קניין שנזכר בכתובה ולא נעשה אם נפסקת הכתובה משום דברי כמצויר מתוכו ולפמש"כ בנו"ז קמא י"ד סימנו ס"ח לגבי שטרוי תנאים של שידוכין שנזכר בהם חרם ושבועה, וע"ע בכתובה ההלכתה פרק ח' הערכה כ"ג.

זכות יצחק

בדוגמה למילוי הכתובת שהדפסנו בספר טופס כתובות דף קפ"ח עשינו המילויים בכתב המהיר הרגיל בזמנינו אף"י שהכתובת עצמה בכתב מרובע. ודוקא בדורות שעדיין לא היו הכתובות בדפוס הוא דשייך לכטוב הכל באותו הכתב, אם רשי' רשי', ואם מרובע מרובע, כמו שחזו עינינו בכתובות שהיו בכל תפוצות ישראל, וע"ע משנה ברורה בהלכותchorah מסימנו תקמ"ה ס"ק כ"ח בשם פמ"ג ובכף החיים שם ס"ק נ"ב ובמה שכתבתך בס"ד בטופס כתובות שער תיקון הכתובת א' ד"ה גוף, ושער מיולי הכתובת סעיף ד. ובכתר שם טוב (גאגין) ח"א דף תרכ"ו אות מ"א. **אמנם** ראיתי בספר הנישואין ההלכתם פרק י"א דף שם"א הערה תק"ח דכיוון דקיים"ל בחושן משפט סימנו מ"ב סעיף ג' שאותיות השטר צריכות להיות דומות זו לזו, על כן נראה לו שצריך למלא בצורת הכתב הנדפס ע"כ. וכמעט לית דחש לה, וכן ראיתי גם בכתובת של הגרי"ק שמילא אותה בעל שו"ת אחיעזר [והזכירתי בפתח דבר לשער עיטור הכתובת בספר טופס כתובות דף ס' ס"א יעוז] שהיא עצמה בדפוס, אבל המילויים עשה בכתב הנהוג. ופשוט הדבר שלא דיברו הפוסקים אלא לפי זמנה שהספר היה כתוב הכל בכתב יד משא"כ האידנא דבכל גונא הרי בלא"ה אי אפשר שייהי הכתובת יד שווה לדפוס. מה גם שכך הוא הדרך בזמנינו בכל השטרות שהם מוכנים בדפוס ורק את הפרטים המשתנים מניחים למלא ביד ודו"ק.

תושלב"ע